

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИНҖ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҖ XXVI СЪЕЗДИЗИ

Бүгү чурттарның пролетарийлері, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

46-47
№ 46 (11546)

1981 чылдың февраль 24, вторник

1925 чылда
үдэсизлеттинген

Өртүз 2 көд.

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының элчеглиг XXVI съездизи 1981 чылдың февраль 23-те эртегиниң 10 шакта Москвада, Кремльдиң Съездилер ордунда, бодунуң ажилын эгелээн.

Бүгү-ле елурганнарга изиж-биле уткуттурган СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев допчу эге сөзү-биле съездизи ажиткан.

Съездизиниң Президиумун, Секретариатын, Редакция болгаш Мандат комиссияларын делегаттар чангыс эп-сеткилдиг соңгаан.

Даргалыкчы — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш М. А. Суслов СЭКП Төп Комитетиниң чалаанын өзүгээр коммунистг, ажилчы, национал-демократтыг партияларның делегациялары съездеде келгенни дыңнаткан. Даштыкы аалчыларга съезд изиж байыр чедирген.

Оң соонда съездизиниң дараазындагы хүн чурумун бадылаан:

1. Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитетиниң Отчөдү болгаш иштиги база даштыкы политика талазы-биле партияның элчеглиг сорулгалары — илеткелчи СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев.

2. СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчөдү — илеткелчи Төп ревизия йо-

миссиязының даргазы эш Г. Ф. Сизов.

3. 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үдэс ССРЗ-ниң экономик-тиг болгаш социал хөгжүдүдизиниң кол укладышкыны — илеткелчи ССРЗ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Тихонов.

4. Партияның Төп органнын соңгууру.

СЭКП Төп Комитетиниң Отчөт илеткелчин СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев ылган, ону бүгү зал диңмитиг, үргүлчүлдег адыш часкаашкынына оы-биле, йөрзүлдер салышкынынары-биле уткан.

Илеткелчи изиж адыш часкаашкынынары хей уаза үзө кирип турган. Илеткел до-зунган соонда залга адыш часкаашкынынары, йөрзүлдер салышкынынары диңмидир турган. XXVI съездизиниң делегаттары болгаш аалчылары чангыс эп-сеткилдиг тур-гун. «Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының лекинчи Төп Комитетиниң алаар!», «Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязы дегерезин!», «Улус совет улуска алаар!», «СЭКП-ниң болгаш совет улустуң бузулбас чангыс эви дегерезин!» деп йөрзүл са-лышкынынары чангылап турган.

Кемзизи хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш А. П. Кириленко даргалаан. СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчөдүн

съезд дыңнап, ону Төп ревизия комиссиязының даргазы эш Г. Ф. Сизов ылган.

Оң соонда Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитетиниң Отчөт илеткелчин болгаш иштиги база даштыкы политика та-лазы-биле партияның элчеглиг сорулгалары, ол ылкыш СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчөдүн чугалааныры эгелээн.

Сагал берген эштер: В. В. Гришин — СЭКП-ниң Москва хоорай комитетиниң бирги секретары, В. В. Щербинский — Украинаның Компартиязының ТК-ның бийги секретары.

Совет Эвилелиниң маадырлыг Чепсектиг Күштериниң делегациязы СЭКП-ниң XXVI съездизинге байыр чедирип келген. Алаар-биле бургуттыгын дайынчы туутар-ны залга кирип келген. Съездизиниң делегаттары болгаш аалчылары Төзүн чурттуң наамгалычлары диңмитиг адыш часкаашкынынары-биле уткан. Совет Чепсектиг Күштериниң дайынчыларының мурнундан Иртүс-Пинскийниң гвардейги мотоадыгжы дивизиязының командири генерал-майор Ф. М. Кузьмин байыр чедирген. Совет улус Төзүн чурттуң күчүлүг болгаш идегелдиг наамгалычкызы, коммунизм тургузуушкунуң шынчы наамгалычкызы — бодунуң Чепсектиг Күштериниң дайынчы-биле бузу-руп болур дээрзин лекинчи Төп Комитетке, ТК-ның Политбюрозунга, эш Леонид Ильич Брежневке ол айтырган.

ДУУН КРЕМЛЬГЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының XXVI съездизи февраль 23-те Кремльдиң Съездилер ордунда байыр-лаан: байлаан ажилын эгелээн.

Эртегиниң 10 шак СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев, ТК-ның Политбюро кежигүннери эштер Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. В. Щербинский оларны съездизиниң делегаттары болгаш аалчылары диңмитиг, үргүлчүлдег адыш часкаашкынынары-биле уткан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери-биле кады пре-зидиум лажларында олуттары СЭКП ТК-ның чалаанын өзү-гээр съездеде келген коммунистг, ажилчы болгаш нацио-нал-демократтыг партияларның делегацияларының удуртук-лары эгелээн.

Залда чыгыларга Леонид Ильич Брежнев мыңа деп чугалаан:

Эштер делегаттар! Совет Эвилелиниң Коммунистг пар-тиязының XXVI съездизинге 5002 делегат соңгууттурган. Съездизинге 4994 делегат олуржун турар, дарааны-биле болгаш чоң-түг өскө-дээ чылдаганын-биле 8 делегат келбээн. СЭКП Төп Комитетиниң дасканын өзүгээр Совет Эвилелиниң Комму-нистг партиязының XXVI съездизи ажиттыгын деп чарлап тур мен.

Съездизиниң ордундагы диңмитиг, үргүлчүлдег адыш час-каашкынынары дайындып турган.

Эш Л. И. Брежневтиң оң ийиң чугалааны болза:

Эштер! Съездизиниң удуртук органнын — Президиуму, Секретариаты, Редакция болгаш Мандат комиссияларын соңгуур апаар-дыр бис.

Тургузунган чангыс өзүгээр февраль 20-де республика-ларның, крайларның болгаш областтарның партия организа-цияларының делегациялар төлээлекчилериниң чөвүлелиниң хуралы Кремльге болган. Съездизиниң удуртук органнын со-ставының талазы-биле саналдары ол хуралга белеткээн. Чөвүлелин саналдарын силерни көөр ылкыш киригени бо. Ол саналдарын бүгү делегаттарга бүртүкээшкни үзүндө тып-сып берген.

Хамыктын мурнунда съездизиниң Президиумун дуга-йылда айттыгын көөр апаар-дыр бис. Делегациялар төлээ-лекчилериниң чөвүлели оң составына 124 кижини соң-гуурун саналап турар.

Съездизиниң Президиумун делегаттар чангыс үн-биле соң-гаан.

Съездизиниң Секретариатын, Редакция болгаш Мандат ко-миссияларын чангыс соңгаан.

Оң соонда СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш М. А. Суслов чүве чугалаан:

Эш М. А. СУСЛОВТУҢ ЧУГААЗЫ

Эштер! Бистин планетаның бүгү динтериниң 109 чурта-рының коммунистг, ажилчы, национал-демократтыг болгаш өскө-дээ партияларын база организацияларын 123 делегациялары СЭКП ТК-ның чалаанын өзүгээр XXVI съездизе чедип келгенни бистер чалай сестек халышкыны-биле дыңнаткан тур бис (Адыш часкаашкыны).

Съездизиниң олуржун турар даштыкы делегацияларын даң-адыш съездизиниң делегаттарында бар болгай.

Эрчим аалчыларга силерниң өмүсүндө, бүгү совет ком-мунистг, бистин съездизинге боттарының төлээлекчилерин чурткан партияларын удуртуктамын ханы өөрүп четти-ришкени илердериң өлүсүрөп көрүңер. Делегацияның ком-мунистг, ажилчы болгаш хосталгалыг алим-экономиканың көкүсү ажалдыктарының съездизе олуржун турары — интер-национализмниң, амы үеңчү революцун күштериниң, эп-сет-кил каттыштырылганын болгаш сыйып каттыжышкыны-ның идеяларын амыралыктың тодаргай херекенди-р. (Адыш часкаашкыны).

Съездизиниң ажилында социалистг чурттарын 12 акы-дунки партияларын делегациялары кирип турар. Чаа,

МОСКВА. Кремльдиң Съездилер ордунда. 1981 чылдың февраль 23. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң Президиуму, Индиол — СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев. СЭТА-ның фотоз. (Чуруктуу фототелеграф-биле алган).

бодунуң чөпүгү ийитиледи тургузул, тайбышкы болгаш улустарын айыл чок чуртунуң херээн идегелдиг камгалап турар социализм чурттарының коммунистгине изиж байыр чедирип тур бис. (Адыш часкаашкыны).

Барымы Европаның, АКШ-тың, Канаданың, Австралия-ның болгаш Чаа Зеландияның 24 коммунистг, база ажил-чы партияларының делегациялары бо залда олуржун турар. Мөлдүсүлде удуз, монополияларын дараалыга удуз, ажилчы чоңарың эгелери дээш, тайбыш, демократия бол-гаш социализм дээш тургусту дөмөсөңдерге акы-дунканын изиж байырын чедирип тур бис. (Адыш часкаашкыны).

Азия болгаш Океания чурттарының 27 коммунистг, база ажилчы партияларының төлээлекчилери бистин съездизинге олуржун турар. Имперализмге болгаш гегемонизмге удуз, боттарының улустарының национал хамаларына чоруу бол-гаш социал депшигези дээш, динке тайбыш болгаш айыл чок чорук дээш дөмөсөң турар чурттарының делегацияларына чуректин ханызындан байыр чедирип тур бис. (Адыш часкаашкыны).

Африка чурттарының 31 коммунистг болгаш ажилчы партияларының делегациялары база-ла бистин съездизинге олуржун турар. Дипти коомонализмден болгаш расизмден бү-рүнү-биле хостары дээш, Африка улустарының хостуг, да-маларына болгаш депшигези хөгжүдүлде дээш эрес-даним дөмөсөңдерге акы-дунканын изиж байырын чедирип чө-пүсүр көрүңер. (Адыш часкаашкыны).

Латин Американың 29 коммунистг болгаш ажилчы пар-тиялары боттарының делегациялары бо съездизе чурткан. Империзмге, расизмге болгаш фашизмге удуз, диниң чурттарының хостуг демократтыг хөгжүдүлде дээш, социал депшигези дээш дөмөсөң турар коммунистг алим-эконом-калары-биле бистин ийтериниске изиж байыр чедирип тур

бис. (Адыш часкаашкыны).

Эштер!

Национал болгаш социал хосталга күштерин хей болгаш улус салдарыг отряды болур дыка «ой национал-демократ-тыг» партияларын делегациялары мында олуржун турар дээрли динилери база өөрүңү-дүр. (Адыш часкаашкыны).

СЭКП-ниң үргүлчү найыралдыг харылаалары — болгаш аргыжылыгы туулу турары өскө партияларын, политиктиг алим-экономиктерден болгаш организациялардан төлээлекчилер болгаш делегациялар съездеде келген. Совет коммунистг XXVI съездизин ол эрчим аалчыларга байыр чедирип тур. (Адыш часкаашкыны).

Эштер!

XXV съездизиниң соонда эркен үе дургузуна бис улус ка-жималдыг чидиргелерге таарышкан бис. Бистин партия-ыстың болгаш Совет күрүженин суралгы ажалдакчылары Алексей Николаевич Косыгин, Андрей Антонович Гречко, Федор Давыдович Кулаков, Петр Миронович Маширов, Мсти-слав Всеволодович Келдыш мөчүзүңер.

Ол чылдарда делегацияның коммунистг, ажилчы болгаш национал-хосталгалыг алим-экономик ажилын алынып, бү-гү ажилчы чоңарың херэ дээш, демократия болгаш со-циализм дээш хей санын шудуру дөмөсөңдерин чидирген. Мисал Броз Тито, Людвик Свобода, Тон Дык Тханг, Ар-сено Альварес, Кнуд Есперсен, Луиджи Лонга, Макс Рейман, Хури Бузмаев, Агостиньо Нето, Мариан Нгуаби мөчүзүңер.

Мөчүзү болгаш өлүктөн өлүктүктерине болгаш суркуту-ларыны бистин чуректериниске кезээ-менгеле артар.

Эш М. А. Суслов оларын тураскаалы мивута иштинде мыт чокка делегациялар саналаан. Шупту туруп келген.

Оң соонда съезд XXVI съездизин дүн айтырлары бол-гаш чурумун чугалап көөрүнчө шилтеэн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң дараазында хүн чурумун чангыс үн-биле бадылаан:

1. Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитетиниң Отчөт илеткелчин болгаш иштиги база даштыкы политика талазы-биле партияның элчеглиг сорулгалары — илеткелчи СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев.

2. СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчөдү — илет-келчи Төп ревизия комиссиязының даргазы эш Г. Ф. Сизов. 3. 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үдэ ССРЗ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүдүдизиниң кол укладышкыны — илеткелчи ССРЗ-ниң Министрлер Чө-вүлелиниң Даргазы эш Н. А. Тихонов.

4. Партияның төп органнын соңгуулары.

Съездизиниң дүн айтырымын бирги айтырмын съезд чу-лаадып эгелээн.

СЭКП Төп Комитетиниң Отчөт илеткелчин болгаш иштиги база даштыкы политика талазы-биле партияның элчег-лиг сорулгаларын дугайында илеткел-кылыр-биле СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Леонид Ильич Брежневке сөс берген.

Съездизиниң делегаттары болгаш аалчылары Леонид Ильич Брежневтиң диңмитиг, үргүлчүлдег адыш часкаашкыны-биле уткан. Шупту туруп келген.

Эш Л. И. Брежневтиң илеткелчин улус кичээлге-биле дын-наан, ону үргүлчүлдег адыш часкаашкынынары чангыс аяас уаза үзө кирип турган.

Эш Л. И. Брежневтиң түнел сөстөрүн чыгылар диң-митиг байыр чедирип уткан. Съездилер ордунда Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының, бон лекинчи Төп Ко-митетиниң, улус совет улустуң ат-алдары дээш байыр чедир-ген кыйгылар чангылап турган. (СЭТА).

СЪЕЗДИНИНҖ УДУРТУР ОРГАННАРЫ

Президиум

Аксенов А. Н.
Аксенов И. Ф.
Александров А. П.
Алиев Г. А.
Албаркуман Ю. А.
Андропов Ю. В.
Антонов А. К.
Архипов И. В.
Аухадиев К. М.
Ашмиев Б. А.
Байбаков Н. К.
Бирюкова А. П.
Богояков Г. П.
Бодулов И. И.
Бондаренко И. А.
Бородин А. М.
Бородин П. Д.
Брежнев Л. И.
Бутаев Б. П.
Ватченко А. Ф.
Валиев К. Г.
Виноградов Ф. П.

Воропаев М. Г.
Вос А. Э.
Галустов М. Г.
Головин Н. В.
Голубева В. Н.
Гончар А. Т.
Горбань Г. Я.
Горбачев М. С.
Горшков Л. А.
Гришин В. В.
Гришневич П. Г.
Громыко А. А.
Гроссу С. К.
Гусев В. К.
Деметрив Р. Ф.
Демичев П. Н.
Демичев П. Н.
Добрич В. Ф.
Долгих В. И.
Дымшиш В. Э.
Елькин В. А.
Ельченко Ю. Н.

Медведев С. Ф.
Михайлов В. А.
Мовчан Г. М.
Муйдинова С.
Муромцев Е. Ф.
Мураховский Е. В.
Качура Б. В.
Кириленко А. П.
Киселев Т. Я.
Кополов Б. В.
Кополов В. И.
Костанов Л. А.
Круглова З. М.
Кузнецов В. В.
Кузнецов Л. С.
Кунаев Д. А.
Кунаев Д. А.
Курапов Н. Г.
Линчев Е. К.
Лесняк Д. Е.
Ломачин В. П.
Ляшко А. П.
Макаев В. Н.
Манакин С. И.
Марков Г. М.
Мартинов Н. В.
Марчук Г. И.

Семёнов И. М.
Сизов Г. Ф.
Смирнов Л. В.
Соловьева Я. В.
Суслов М. А.
Тадзын Н. В.
Тихонов Н. А.
Томский Н. В.
Устинов Д. Ф.
Усубалиев Т. У.
Федирко П. С.
Филатов А. П.
Хренников Т. Н.
Христовалов Ю.
Черненко К. У.
Черный А. К.
Чиряев Г. И.
Чиряев В. С.
Шайхуров М. З.
Шатаев В. А.
Шварцман Э. А.
Шибалев А. И.
Шибалов А. М.
Шибалов М. А.
Щербинский В. В.
Ясенов М. А.

Дьячкова Л. И.
Замятин Л. М.
Зимин М. В.
Измашев С. Н.
Кириченко Н. К.
Кузнецова А. П.
Лапин С. Г.
Лосев С. А.
Лосенков Ф. И.
Марисов В. К.
Морозов И. П.

Мискинченко В. П.
Орлов В. П.
Павлов Г. П.
Птицын В. Н.
Стрелюхин В. П.
Толкунов Л. Н.
Трапезников С. П.
Тяжельников Е. М.
Умаханов М. С. И.
Хомяков А. А.
Худайбердыев Н. Д.
Юнак И. Х.

Секретариат

Банников Н. В.
Березин А. И.
Боголюбов К. М.
Всёволоцкий М. И.
Гончаренко Б. Т.
Греков Л. И.
Жарнов В. Н.
Игнатов В. И.
Калин И. П.
Кандриков А. А.
Клименко И. Е.
Кузнецов О. С.
Кузнецов И. М.
Кулакова К. Ф.
Куликов В. Г.

Кэбин И. Г.
Нугманов К.
(Яшен)
Песков Ю. А.
Петровичев Н. А.
Поляков И. Е.
Пономарев М. А.
Пронин И. С.
Пронин И. П.
Путалев Ю. Н.
Соловьев И. З.
Соловьев Ю. Ф.
Федосеев П. Н.
Хасан Н. Х.
Черненко К. У.

Авраменко С. С.
Алиева С. С.
Андреев Г. Н.
Баладин А. Н.
Баладин Ю. Н.
Беспалов И. П.
Власов А. В.
Георгиев М. П.

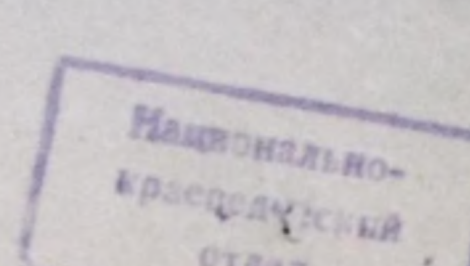
Редакция комиссиязы

Алексеев П. Ф.
Афанасов В. Г.
Бровиков В. И.

Мандат комиссиязы

Бырляев А. Л.
Дондасев К. Е.
Дыбенко Н. К.

Григорьева А. В.
Гудков А. Ф.
Аргин А. С.
Ермин Л. Б.
Кабалов Б. Е.
Кавун В. М.
Каликов И. Б.
Калин Д. И.
Кавес В. Г.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯСЫНЫҢ XXVI СЪЕЗДИНИҢЕ СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ОЧЕТ ИЛЕТКЕЛИ БОЛГАН ИШТИКИ БАЗА ДАШТЫКЫ ПОЛИТИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ПАРТИЯНЫҢ ЭЭЛЧЕГЛИГ СОРУЛГАЛАРЫ

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ 1981 чылдың февраль 23-те илеткел

Эштер делегаттар! Хундуат аалчылар! Бистин партиясының ээчегиде, ээрби адым сьездизин бодунун ажалын эгел берди. Бо сьезд, чакыл эугаар, тикселерин үктүр, келер үеде сорулгалары тодаралар алаар.

Эркен орукту үедеп көргөш, мынчаар шуут-ла чутаалап болур: XXV сьезд иштелил хөгжүлдениң кол-кол тенденцияларын болгаш уланымшыларын ший кылдыр тодараткан. Партияны Ленинни чингине шууту амыдыралда бүзүрелди-биле боттарын турар. Моон мурундагы сьездиге салган сорулгалар киниз-биле чедишкенин шийтирелтиңер.

Ону беш чылдын түнелинде чурттуу национал байлаа дык улгаткан. Оон бодуруде болгаш эртем-техниктиг потенциалы өскөн. Совет күрүенин камгаланыр аргазы быжылгатынган. Бистин улустун чаагай чорууну болгаш культуразының деңгээли бөдөн.

Совет улустарын өг-бүлө улам-на сырый каттышкан, и-на найралдыг чурттар турар.

ССР-лик чак Конституцияны хүдээп алганы эң улуг бодуруду болган. Ол социалист демократияны хөгжүдүп кал-бартырына улам-на белгиле чакырып айткан. Нийтиелдиг болгаш күрүенин ажил-херектерин улам башкарып совет кижилерин киржилгези улам-на илдепкөжөн.

Партия биле улустун бузулбас чакыгы эң эрткин беш чыл дүргүдө улам улуг-биле быжылган. Ол бистин иштелил-көжүдүгү үер дөү, бооп келген болгаш мындг бооп артар-даа!

Делегей байдалынын талазы-биле алыр болза, өтөттүт үе пария болгаш дүшкүрүтүл болган. Ол хамыктын мурунда делегей политикасында ийн уланымшыларын шийгиз демисели-биле демдегелтиңер. Бир талазында ап өйөргө—чеп-сегеленишкенин доктадырып, тайбыны болгаш чавыр-лышкынын быжылганын, улустарын тусай догунаал эргелерин болгаш хосталгаларын камгалаарыч уланым-шым чоруп турган. Эске талазында—чавырлышкынын сандарырыч, боо-чепсекти эдере бодурун күштелдеринче уланымшы, өскөн херектерине кыжымшыкынын бол-гаш холгаарларын политика, хосталга дээш шийтеш-кенин базарын уланымшыкы чоруп турган.

Бо дээрге Совет Эвилелиниң болгаш социалистг дем кат-тыжылганын өске-даа чурттарынын күч-шылдынын, илдепкелг чорууну болгаш ат-алдарынын улам улгарды-рынын чылдары болган.

Улустарын революстг демиселиге чак-чаа илдепкелер чели алдыган. Оон херекчи—Эфиопия, Афганистанга, Никарагуага революциялар, Иранга улуска уду хаанын 70 чылдарда херек кырында доозулган.

Делегей империализмг тергидешишкенин холгаарлааш-кынып кызырган. Капитал чурттарында иштик чорудалар болгаш оларын аразында месилдешкенин улам чиделген. Империализм, хамыктын мурунда америк импери-ализмни политикамын эргеси чоруу дык улгаткан.

80 чылдарын эгезинде улустар аразында харылзалар кы-рыга ажилдыг болулар дегелер турган үеде Совет Эвиле-ли дайы кыжымшыкынын ууткаары дээш, чавырлышкынын хевээр атырыры болгаш хамгаларын дээш демиселин кы-зымжакы-биле үрдүтүлүп, делегей чурттарынын хей кел-гиз-биле кай-даа талаа ажилдыг кыды ажилдажылганы калбартырып тургүдөп турган.

Бистер тайбын күдүр өске-даа чурттар-биле, барым чүте улаан-боллаа сарымдыг болуктер-биле калы өтөттүт үе иш-тики боо-чепсекти эдере бодурунине уду демиселин үргү-чүткөн бас.

Кандыг-даа совет кижиден — коммунист азы партия кес-жигүү эвес-даа кижиден сөөлү чылдарда бистин партиянын оруу хамыктын мурунда чогуу чүдү-биле демдегелтиңге-ли дө айттыр чүе болза, мындг харыны диннаар сен; ол оруу хамыктын мурунда тайбыны камгалаарын чеди-админганы-биле демдегелтиңер, Аглы-ыгы хар-назылыг бол-

Л. И. БРЕЖНЕВ

гаш профессионалы кижилери сагыш-сеткилин хамызында. ол дээш сөзү четтирген, партия!—деп, чутаалап турарлар.

Бегүн Совет Эвилели болгаш оон эвилелерини чер кыры-нда тайбыны камгаланында-даа артык кол багананы бооп турарлары шуут-ла бидилгир-дир.

Нитиз-биле алыр, XXV сьездизинин соода эрткин үе пария болган-дир, эштер. Чурттуу ажил-агынның хөгжүл-дениг-даа база делегей байдалында-даа берселер эвээш эвес болган.

Мынчаа-даа салдыган сорулгалар чели алдыган. Ол чорук социалистг тургузууна чакчаар-даа аажок улуг ар-галарын барымч дугайында, совет улусту эрес-шүдүгү-нү дугайында, бистин Ленинни партиямын принципалдыг, аглы талазы-биле политикамын шийгизини дугайында база катан чутаалап турар-дир.

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГЕЙ ПОЛИТИКАСЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тайбыны быжылганы дээш делегейде дүшкүрүтүл чорук-ту чавырлышкынын улам хамгаларын дээш бистин демисе-ли дээр, хамыктын мурунда совет улустун мурунда салдыган тургузуу сорулгаларын шийтирелерине эргек чутула даштык байдалды оларга хандырып бээр дээш деми-

сел-дир. Оон-биле бүгү делегей ужу-дузалыг карын айттыр-галары база шийтирел турар бис. Чүе дээр, тайбыны камгаларында, киж бөрүдүк эң чутула эргези—амыды-рал-чурттарынын эргези хандырында артык боттут, чу-гула айттыр аглы үеде улус бүрүдө чок бооп турар.

1. Делегейниң социалистг системазының хөгжүлдеси, социализм чурттарынын кады ажилдажылганы

Эштер! Бо чылдарын дүргүдө партия, оон Төп Комитети, По-литбюроу социализм чурттары-биле найралдыг болгаш дем каттыштыргаларын быжылганын доктады дөвөс чыгыгел салып келген.

Бистер оларын-биле кады чак, социалистг делегей, кү-рүндөр аразында элүт шийгиз, дө эргелг, акы-аула-машкы, төөлүе кажам-даа күрүндөр аразында турар бис. Оон чак хевирин харылзаларын тургузуу турар бис.

Социалистг дем каттыжылганын чурттары — Бол-гария, Венгрия, Вьетнам, Герман, Демократик Республика, Куба, Лаос, Мол, Польша, Румыния, Чехословакия-биле бис-тин харылзаларымыс чогуу-на шак мындг эу-биле тургу-зукун турар.

Социал-экономика хөгжүлдени, делегей политикамын талазы-биле бүгү улуг-улуг айттырлар бистерин, сөгүш-сеткиленин принципалдыг чакыгы дай чоруу тургустууган. Оон акы-дуума коммунистг партияларын доктаамал кады эдилешкенин түнели, бистин нийти чели алымышкымыс-ыр.

Бистин партияларымыс удурутчуларын аразында бот-боттарын хамык-биле билип, илдепкел болгаш чөпшө-режиг турары дык чутула чүдү болур.

Бо чылдарын иштинде Крымга белгиле деңизге үең чек эр-найралдыг ужурашканын болган. Бистер протокол-дүт эр-баркылаалашкын чокка, иш хуууну эзуу-биле бис-тик харылзаларымын хөгжүлденин перспективаларын, делегей политикамын кол-кол айттырларын чутаалап көрүп, келер үеде сорулгаларын айтты турган бис. Ужу-ражымшык саны-ла калжы-ла бир чак ажилдыг чүдүлү берип турган. Акы-дуума чурттары болгаш партияларын удурутчуларын мындг бунинг-чаагай кады ажилдажылга дээш чурттын хамызында өөрүп четтиришкенин илерелери күрүндү-дир.

Партия-чак делегациялары-биле солукшуну база үргүчү бооп турган. Делегей харылзаларын, идеология, органи-зас-партияны айттырлар талазы-биле ТК секретарынын чөвөсү хураал кылды практикада быжыгы кирген.

Совет Эвилелини болгаш социалистг дем каттыжылга чурттарыны партия организацилары хей сангыт оруктар-биле харылзалыг. Олар бүгү-ле деңиздерге — республика-лардан, крайлардан болгаш областтардан эгелгүн, районнага болгаш улуг-улуг бодуруде челинелер мезд аразында харылзалыг. Күрүне организациларын, хой-ини организаци-ларын, бодуруде коллективтерин аразында кады ажил-дажылга элүтүл боттут, үр-түнелдиг аларган. Ол мыншг улаан-боллаа харылзалары, идеология болгаш культура та-лазы-биле сырый харылзалар быжыг норма-чакы азырган.

Күрүндөр аразында харылзаа эрге-бурун шалдык-на бээр улустар аразында харылзалыг кылдыр санаттын келген. Мынчаа-даа чүте бистин үеңгө, социализм тургузууну

дер база тургуулар. Экономиканы интенсивтг хөгжүлдени-че шийгери, улуг-улуг социал программаларын боттандырып чорудары, коммунистг үе-болалды хевирлеп тургузары — бо бүгү доран-на чели алдымыс чүдүлдер-дир. Ону челип алырда үе-шак-даа, мога-шылг чок чогаалдык дилээш-кынер-даа, херек алаар. Оон ийа бот-боттарында өөрөнп алыры база эргекч чутула болуру база бидилгир.

Социалистг тургузуушкуну чылдарында акы-дуума чурт-тар бодуруде, эргелен башкарылган организастарынын, улус ажил-агын чорударын айттырларын шийтирел-риниң хей хевирлиг эң дүржүлганын челип алган.

Чикээлэрге, Венгрияда көдээ ажил-агыл кооперативтер-иниң болгаш бодурудесиниң ажилын кайы хире бидилгит тургусканын, ГДР-де бодуруде чавырлышын, энергия чиг-гит болгаш материалларын камгаларын дүржүлганы кайы хире үеңгел бистер билер болгаш бис. Чехословакияда со-циал хамгаларымын системалык солун болгаш үеңгел чүдүлдер база эвээш эвес. Болгарияда болгаш Европада өс-ке-даа социалистг чурттарда агро-үзөтүр кооперациянын ажилдыг хевирлери тыялган.

Акы-дуума чурттарынын дүржүлганын эң-не кичээлгелг өөрөнп, калбаа-биле ажилдажылган, эштер. Капитализм-биле чавырлышын эң шийтирелг фронттуу эконо-миканын, ажил-агынның политикамын талазы-биле бооп турары бидилгир болгаш. Бистер эрткин сьездиге өске акы-дуума партиялар мыншак, база-ла үр хуусаалыг тодаргай со-рулгалыг программаларга үндөлгөш, социалистг интерга-цияны улам хамгаларын бирги чегерин сорулганы кылдыр салган бис. Ол сорулгалар улус ажил-агынның эң-не ший-гиз, амыдыралыг чутула айттырларын шийтирелерине дүзүлүр ужурут.

Аглы үеде мындг программалар тодаргай ажил-херектер-биле боттанып турар. Интергация улам-на шакычын кел чилар. Экономиканы, эртемни болгаш техниканы барык бүгү алырларда бодуруде специализациянын үр-түнелдери хөгжүлүп турар. Бо талазы-биле ам бени 120 хей тайгалыг болгаш бир муң ажал ийн тайгалыг дүргүл-лар кылдыган. ЭДЧ чурттарынын 1981—1985 чылдарда улус ажил-агыл планынын тулаштырып доктур турар.

Бистер кады кылган ажилымын челишкенин дугайын чутаалап турган, барык үш муң километр узун дүртүт «Союз» дээр газ дамчыдыкчыны, электри дамчыдыкчыны чак-чаа шуутулар тулашкан «Мир» деп энергия системаны, Усть-Илимниң целлюлоза заводун, «Молада» даг-арылгал «Эрденг» комбинатын, Кубада никель заводтарын болгаш оон-даа өске хей чак тулаштарын чоргаларын алаар бис. А мурунуста—бистин бүгү-ле дем каттыштыр-галымыс чаагай чоруу дээш оон-даа артык улуг ажил-херек-терин бодуруде көрдүгөн.

Экономика хөгжүлдө, кижилерин амыдыралынын деңгээли бидилерине социализм чурттарынын кылган чүд-дерин алыр болза, олар бодун эоюа-дир.

Сөөлү чылдар элэйн хей социалистг чурттарыны көдээ ажил-агынның эң-не таарымчалыг болган. Мынчаа-даа ЭДЧ кижилериниң оң чыл иштелил экономика хөгжүлденин темини капитализм сайырайт чурттарында ийн кат-тан белгил болганымын фактымыс өстүп турар. ЭДЧ кижиле-риниң делегей чурттарынын эң-не ден-дески хөгжүлдениг бө-дү бооп артышканын турган.

СЭКП болгаш акы-дуума өске-даа партиялар келер ийн беш чылдарын социализм чурттарынын интенсивтг бодуруде болгаш эртем-техниктиг кооперасташкынын үең бодура-рыч уланымшыкыны ач турар.

Амыдырал боду-ла — планынын тулаштырып, башкары-га нийти экономика хөгжүлдө дүржүлганын немерзенин со-рулгалын салып келген. Ажил-агыл механиктериниң струк-туралары чогуулаштырып, кооперасташкына киржил турар министрстволар, каттыжымшыкы болгаш бодуруде чег-лериниң аразында дорт харылзаларын, улам калбартып, каттышкан фирмаларын тургузары дээш мыншак, мындг чүд-дөр хун айттырында тургустууп турар. Бистин күштерине-ти болгаш куралдарымыс каттыштырарымын өске-даа хевирлери база бар.

Бо талазы-биле чак улуг айттырлар хей дээрин көрүп тур силер, эштер. Оларын мындг-ла ырак эвес келер үеде акы-дуума чурттарынын удурутчуларын коллективни-биле чутаа-лажып көөр болза, ажилдыг болур ийн.

Совет Эвилели, бистин социалистг эвилелеримиз мыншак, харылзалар бүгү талазы-биле кай-даа талаа ажилдыг бол-зун дээш чүткүп турары бидилгир.

Совет Эвилели акы-дуума чурттардан машиналарын бол-гаш дериг-херекселерин дык хей хевирлерин, транспорт чүдүлдерин, улуска херек баранарын, чиг-эттиг тус-тус хевирлери ач турар. ССРР бодуну ээчээде социалистг рынокка нефтин, газы, руданы, хевирни, мыншг болгаш ин-дустрияны азы-бүрү продукцияны берип турар. Бистер эр-ткин беш чыл иштелил ЭДЧ чурттарында 90 миллиард рубль түңгүт баранарын алдыныс, а бистин оларга бергенис 98 миллиард рубль четкен.

Аглы үеде кандыг-бир социалистг чурттуу бодуруде хөг-жүлдө, энергия куралдары болгаш чиг-эт-биле ханды-рылга, эртемни болгаш техниканы эң чак челишкенин ажилдажылган дээш мыншак, мындг айттырларын челишкенин шийтирелерине өске акы-дуума чурттар-биле харылзаа чокка бодуруде деп чүе ам бидилгир.

Бистин кады ажилдажылганымын үеңиле тургустууп кээр айттырларын бистер кады шийтирел, акы-дуума чурттар бодуруде эрге-ажактарына болгаш ийи-даа эрге-ажактар-га эң шийи-биле дүштүрерин дилет тип турар бис. Чикээ, ЭДЧ киржикчин чурттары бот-боттарына бержил турар нефтиге, газга болгаш өске-даа чиг-эт база үзөтүр бараа-ларын чингелдиг өртктерин тургузары алаа хамааржыл турар.

Өнүктүргө дүргө дуза чедер алаар мындг ошк тавары-галар база тургулар. 1979 чылда Пекиниң аратанзыг эрес-сизинга таварышкан Вьетнамга мындг болган. ССРР болгаш социалистг дем каттыжылганын өске-даа чурттары алаа эң-не-ченин, эң-танын, тулау материалдарын дүргө чоруду берип, шийгиз техниканы чоруткан Пекиниң чалчалары —полпотчуларын күдүлдерин хоозурадып каан турганы Кам-пучияга база мынчаар дузалган.

Бо дээр, херек кырында социалистг интернационализм деп чүе ол-дур, эштер. (Аглы чаккашкымын). Совет кижилер мындг тургустуу билер болгаш чүдүлү деп көрүл-дү турар. (Динимтиг адым чаккашкымын).

Бистин дем каттыштыргалымын чурттарынын улам улга-дып турар херекелдиг социализмг рынок хандырын шийлар аргалыг бодуру бистер шүтүлүс күзеп турар бис. Бот-ботта-рымыс ажил-агыл аргалары-биле алыр ажилдыг чүдүлдерине чүте салып-саарыла-биле хемчээттимес болбайн аш. Ол сорулганы шийтирелери ажил-агыл удурутчуларын, пар-тия ажилдажылганын талазында харылзалыг чорукту, акы-дуума чурттарыны эрге-ажактарынын үзүбөс нийти бо-дуну хамык-биле билерин негеп турар.

Бистер барым чүк-биле салыг-экономика харылзаларын камбартыры дээш тургустуу турар бис. Бо болза улустар, аразынын харылзаларымын экижириниң факторларын бирү-дү болгай. Мынчаа-даа бо талазы-биле капитализмг күрү-нелерин политикамын база барымдаалап көөр ужурга тавар-жыл турар. Олар бистерин-биле экономиктиг харылзаларын политика хийдишкыны кылырын чепсэ кылдыр хояар эвес ажилдап турар. Социализмни кандай-бир чурттары-биле салдыжылганын талазы-биле азы-бүр хевирлиг хорут-лашкынар болгаш мыншг көрүп, кычылаарлар чоруктар ол дугайын чутаалайын турары ол бе.

Бистин чурттарымыс сөөлү чылдарда тургузукчу сорул-галарын шийтирелдерге нарын байдалда ажилдаар ужурут болганын нитиз-биле чутаалап каар херек. Делегейниң эконо-миктиг кооперасташкыны дорайташкыны, өртк-үеңелерин хевиртен улау-биле бөдөн салдарлыг болган. Чавыр-лышкынын боттанышкыны шийтирелер, боо-чепсекти эдере бодуручине империализмни албадышкыны бистерге эвээш эвес чүткү ошан турар.

Идеология демиселин көзүлүр-де чидегелдени база факт бооп турар. Ол дээр барым чүк идеяларын удурутчулар-ры-биле кызыгарлаттымиз. Барым чүк социалистг чурт-тары сандарырыч, оларын тургузуу божанидырыне уланган аргаларын бодун системанын ажиллап турар.

Империалистг болгаш оларын чалчалары социалистг чурттарга удурутчулар камгаларын үргүчү кылдып турар. Ол чурттарда-ла бооп турар бүгү чүдүлдерин шүтүлүс олар карартып болгаш хандырып турарлар. Оларга эң кол чүлү—кижилерин социализмге хоорудулары болур.

Бистин аглы талазы-биле дайыннарымыс боттарынын аш-тырышкынында өөрөнп ап турарын сөөлү үенин бо-лушкынары база катан бадыттал турар. Олар социализм чурттарында удурутчу улам-на кажар болгаш кара сагыштыг кыл-дыр хаделип турар.

Империализмниң хоралакчы үгедешкенинче удурутчу де-миселге болгаш иштики политикага алдагалар болгаш пас-тыртылар кылдыган чегерге социализмге удурутчу аргалыг байдалар тургустуулар. Акы-дуума Польшага мындг болган, анаа социализмни удурутчуларын даштык күштериниң деткичези-биле анархияны тургустуулап, болушкынын байдалын контролестуу орукче кыр тырттыр оралда-жыл турар. ПКАП ТК-ын сөөлү ланеумна демдегелденин эугаар алыр, социалистг күрүсүн үндөшкө кыжым-шыкын Польшада тыттып келген.

Аглы үеде Польша эштер кризистг байдалды ажил эртер дээш ажилдап турарлар. Олар партияны дайыны аргала-рып белидип, ажилын аглы-биле, ажилы чонор-биле хар-ылзаларын быжылганын чүтүп, Польша экономиканы экижириниң тодаргай программанын ажилдап кылдып турар.

Варшава Керээниң киржилерин күрүнесиниң удурутчу ажилдажылганын эрткин чылды декабрь айда Москвага болган ужуражымшыкын социалистг Польшага политика та-лазы-биле чутула дегиме болган. Ол ужуражымшыкы Польша коммунистг, Польша ажилын аглы, ол чуртун ажилы чоноры боттарынын өнүктүргө болгаш эвилелериниң быжыл-биле бодуруде болулар, социалистг Польшаны, акы-дуума Польшаны бистер айымга артырбас болгаш до-рамчылыгы, бидилгир-даа бис!—дээрин дөдө көргө-сөн. (Динимтиг, үргүчүлөдиг адым чаккашкымын).

Массаларын үнүп ийк диннаар, бюрократизмни, волюн-таризмни азы-бүр илерезишкенинче удурутчу шийтирел де-мисежир, социалистг демократияны илдепкел калбарты-ры, даштык экономика хөгжүлдө харылзаларга тодаргай бол-гаш политика чорудары партияга, оон удурутчу ролон быжы-лаарына кайы хире чутула дээрин Польша болушкуну база катан бодурудеп турар.

Делегей социализмниң тегүү чандыг-даа шийгалаларын көргөн. Азы ийи-даа, берге-даа үеде тургулар. Ийи-даа-да коммунистг кажам-даа дөдөңгөш шал халдышкы-нарыга дилин-биле ужуражып, тикел үнүп турганар. (Адым чаккашкымын). Ийи-даа турган болгаш мындг боду-лаа. (Үргүчүлөдиг адым чаккашкымын). Ынчанга боттары-мыс эрге-ажактарымыс хандырынып, улустарын соци-ализмге чалап алымышкынын камгаларында бистин шүтүлүсүн шийтирелерине кым-даа чигизмес болуң!

Бистер тайбынын болгаш улустарын ажилы чок чорутуу шийгиз херээ дээш, күш-ажылды кижилерин эрге-ажакта-ры дээш демисежиг турар бис. Бистин талазаста—марксиз-м-ленинни өөргөдиги шийгиз херээ турар турар. Бистин кү-жүлүс—нагыз энтенисте болгаш сырый каттыжымшыкына.

Эрткин сьездиге социалистг күрүнесиниң улам чоокш-лажымшыкынын бооп турарын дугайында чутаа болган. Ол процесс ам-даа үргүчүлөп турар. Мынчаа-даа ол чорук социализм чурттарынын национал спецификаын, төөгү тала-зы-биле ошалак чоруу балайын турар. Оларын ийи-даа амыдыралымын, экономикамын организасташкынын азы-бүр хевирлеринде аглыла амыдыралыг социалистг хевирин тургузарымын оруктарыны болгаш аргаларыны бай-лаан көрүп болур.

Варшава Керээде болгаш ЭДЧ-де кирбей турар соци-алистг чурттар-биле бистин харылзаларымыс база хөгжүп үргүчүлөп турар.

Совет-югослав кады ажилдажылга хей адырлар талазы-биле база бурунгарал турар. Дүртүжүлгали принциптер бол-гаш чөпшөрежигелер — ош улам калбартырына эң база бооп турар. Совет-югослав найралдыг дашык хамы, мынча-гаш бистер оң келер үеңгиз чигизимейн турар бис.

Керей Улус-Демократикг Республикаларын даштыкыда хол-гаарлаашкын чокка төрөң чуртуу тайбын демократияг эу-биле катан каттыштырып дээш демиселден эң-сеткил кат-тыштырып турар болгаш оон-биле харылзаларын хамгалып, байдалыны чүткүп турар бис.

Кыдат дугайында тусай чутаалап алаар. КНР-нун социал-экономика хөгжүлденин сөөлү ийн оң чылдарда дүржүл-ганы—социализмни принциптерин, иштики-даа база улустар аразында-даа политикамын оон кол чүдүлдерин хандырып чүчү чүтег чедирин көргүзүп турар ар-берге кичээлдириг-дир.

Кыдаттын аглы удурутчулары боттары-ла культура рево-люцияны дээр чүдүдү үеңиле боттарынын чуртунга турган эу-чүрүнү эң-не каржы феодализм-фашизмг диктатура» деп адып турарлар. Мындг үеңгизге бистин немерч чүдүлүс чок.

Аглы үеде Кыдаттын иштики политикамында өскерилшкы-нер бооп турар. Оларын элүтүт утка-шыныры эң көргүсү болу. Мажуу салгалды аглы кыдат удурутчулар кыдыг хем-чээлгид кылдыр ажил эртер аргалыг болуру ол көргүсү. Мынчаа-даа Пекиниң даштык политикамында эң талазы кал-ды-бир өскерилелерин дугайында амыдыралда чутаалап арга чок хараалган. Ол мурундагымын мыншак, база-ла улустар аразынын байдалын чиделдеринче уланган, им-периализмниң политикамын хемчээлгид турар. Ийи-даа чорук Кыдатты хөгжүлденин мын оорукче дилет эгилес бол-байн аш. Империалистг социализмниң өнүктүргө кады чорбас болгай.

АКШ-тын, Япониянын, НАТО-нун элэйн каш чурттарыны Кыдат-биле шийгиз-политиктиг харылзаларын калбарты деп турарында ужу-ла бар—олар ош Совет Эвилелинде удурутчу, социалистг дем каттыжылганын удурутчу боттарынын импери-алистг эрге-ажактарыны челип алырына ажиллаар деп турарлар. Ол-даа ошандыг-ла оон-дур!

Кыдат улусту кычырап көрүп турар бис дээр, бистер: оларын элүтүт эрге-ажактарына тайбын политикамын, чүт-ле тайбынын болгаш өске күрүндөр-биле чогулмалыг харылзаларын политикамын дүжүр дээрине хамык-биле бодурудеп турар бис.

Бир эвес совет-кыдат харылзалар ол-ла ошанга соок хе-мчир турар болза, оон чылдагымын бистин тургузуваста эвес болур. Совет Эвилели Кыдат Улус Республикага удурутчу чорукту күзөксин болгаш күзөксин-даа турар. Бистер СЭКП-ини XXIV, XXV сьездизиниң тодаргалар ула-нышкыны-биле чоруп ораар бис, ынчанга оон-биле харыл-заларымын чаагай кожа-хемчээл догунаашкына үндөлгөш тургузарын күзээр ийн бис. Бистин кыдат улусту ханды-ры болгаш найралдыг эу-биле үеңел көр

(Уланчызы. Эгези 2-ги арында).

Чөөн чүктүн чамдык чурттарында ислам дозунарына сооңгу уеде палеккенин көздүрүп турар. Бистер коммунисттер, шайман болгаш өскө-лаа жашыгырга чүдүр кийгилеринин, шажымын уездеринин үндүткел-биле көөр бис. Кот чүве чүдөл дээрбе, кайы-бир дозунарына чарлап турар күштеринин кандай сорулгагына салып турарында. Ислам түсүгүн алаа-биле хосталга дээш демисел калбарым болур. Төөгүнүн дуржулгазы, оон иштине мырманы сөөлгү-лаа дуржулга оо дагынан терсепкел турар. Бизчарга контрреволюсттук үймөкчүлүгүн үндүрүп турар реакция баса ислам дозунарына ажыгалап турган оол дуржулга чүтөталап турар. Ичиде болганга, бүтүр-

Бистин иштиги амьдралынхын болуучууларынхын хуудайн, бистин элэгтийн поллитикын хэмжээгэрхэнтэйн дуугайн эхэ-дүмэеэ өөрийнхэргэ үргүүхэйн эхэ-дүмэеэ өөрийнхэргэ — рэспубликалхэргэ, областхэргэ, бүдүүрхэ-хэргэ ЭЭКП-ийн практиктэйн амьж-чорудуулах-хэргэ базэ элэгтийн шэ-хэр тэ-хэрхэргэ калхэргэ аргалхэргэ болхон. Бүдүүрхэнтэйн дуугайн гүрэрхэргэ-хэргэ эхэ-дүмэеэ, ол бүгү оларынхын эхэ-дүмэеэ дуугайн гүрэрхэргэ.

Мийдлыг чүүд хымга-даа чигангийнхнийг болдурбаас ужуруулж, эхтэр: хосталган чуртгар-биле ССРЭ-ний ахад аямдажмалгазын хөгжүдериниче, дөлөг социализмнийн болган нэционал-хосталгалыг шимчээшхкийн эвэлсэн быжгылаарынче утланышхкыны СЭКП тоон сонгар-даа чайгылш чок чюдур. (Ургүчүдэлд адыш хаскаашкыны).

Ол айтырыгга жамаарыштыр В. И. Ленинни, түрүктү эл
Айдыгыр: «Бүгү нанимал социализмге жетсе бээр, ол бай-

Аналардын боттарынын куула кызын, чачын союмалардын астында жүргөздөткөндөй эрте-акантарын чачтарында белеми — империядагынын жана дайындалып бөлүктөрүнүн политикасында ошол көскүз-биле илереп туруп чүчү ол. Мустандын эрелерин болгон куул-болуулардын иштүт — керекке албайн, алар узук масаларынын хостаста дээш демисин «терроризмге» илгерилөгүшүнүн кытыр көрүлөрүн орадагычын туруп. Боттанын сорунушу тилип алыры — дөмөккө депшилгагы чачтарынагынын орунуна жомоккагы салырын, узусунын алыгынын алар орадагычын тилеп

Чоннуу хэрээ дээш эрес-маадыр демисэлчилерге—коммунистерге алдар болгаш мактал! (Динмиттиг, үргүчүлелди адыш часкаашкыны).

[illegible]

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИН и леткелиниң уланчызы

(Эсези 2, 3, 4 ариннара).

НАТО куртарынын болгаш ССРЭ-нин ортумах ырак-шылдыг ракеталаруу чыгаруу Европада индустриялык хоруулашкыны доктадырды. Токарыйлаарга, дегелейин, бир районга АКШ-тин жүрүшү бурунча аяро-лут боо-чепектерин кийиритиришкан. Истине айт-кал боо-чепектерин сая болгаш шынар талам-бисе амыг денкили хөвөр арттырары санала турар бис. Европада аяролут индустриялык боо-чепектерин кызыктарлаар, харын-даа — кызыр дугайында доктаамал керэ чарын-гыме чедир бо айттыр талам-бисе чугулаагышкынар эселер билек-ле, ол хоруулашкыны күшүтү болуп, күөсет-тин эселерин түрүп болуп. Немелде боо-чепектерин, ош иш-тинде «Першинг-2» дээр америка ракеталарын болгаш чер кырында тургузар стратегиялык чалгыныг ракеталарын бүдү-реринге, калдыг-даа белеткеди ийи талаар ычарааа сок-саткан турары чугула деп санап турар бис.

Аяролут дайын кийи төрөткенин кайи, хире халаптыг уржуктарга чедирин болуш уластар шыны-биле билген турар ужурут. Аяролут халап болуураагынын амыралыч эржекко чугулаагы көрүсү авторитеттик делегей комитетин тургузарын санала турар бис. Ол комитетке азы-бур чурттардан сураагы эртемденер кирген туруп болуп. Олар-нын кылган түннелеринин дугайында бүгү делегейге ды-наткан турар ужурут. (Ургучулалыг адмш чаксаашкыны).

Уластар аразынын шиптирлээр өйү келген өскө-даа хай айтырлар амыг делегейде бар. Оларын сарымалыг өзү-бисе шиптирлээр чорук делегей байдалынын чидиленишкы-нин чавырмаларын, уластарга тайбын-шалаа чурттар арга-нын бээр ийик. Ычалаажок ошү чедир аларынга байдалы халдыр көөр чорук, политиктик тура-сорул болгаш дидик чорук, авторитет болгаш саалар херек. Ычангаш делегей байдалын кижилеринин, дайынын болуураагынын аргаларын дилеп тывар. Айыл чок чорук чөвүленишин кечигүү кү-рү-нелерин дидик удуруччуларын кижилеге-биле Айыл чок чорук чөвүленишин тускай хурааын чыгарылар ажик-тик болуп деп санап турар бис. Өскө күрүленишин уду-ручуларын, күзүр болза, ол хураага база кырышкан туруп

болуп. Ындыг хураалын эки түннелдерин болурун хандырар талее, ошү эи-не хинамчалыг белеткер негеттерин. Ындыг талее, эштер, бистин саналаа турарымыс чаа хемчегер хай болук айтырларын хаара тудуп турар-дыр. Ол хемчегер боо-чепектин ракеталаруу-даа, аяро-лут хемчегерин, кургак чер шериглеринге-даа, далай бза ужу-рчул күштеринге-даа хамаарып. Олар Европада болгаш Чооккожа болгаш Ортаах Чөөн чүкте, Ыраккы Чөөн чүкте бай-далга хамаарып. Ол хемчегер политиктик болгаш шериг характерлиг айтырлар дугайында чугулаап турарлар. Яд-ролут дайынын кыжынышкынында уластарын чалаалар, ортемей кырынга тайбынын камгалаар дээр, болурун бү-гү-дө чүзүлгөн чыгар дээр чыгыс сорулгавыс, бистин ийи-ти чыгыс чүзүлгөсү ол камгалаагын каттыштырып турар. (Ургучулалыг адмш чаксаашкыны).

Ол дээр, дорт чугулаага, амыг делегей амыралынын эи-не чидик, эи-не чугула айтырларынга хамаарыштыр бис-тин Тайбын программавысты шуут уламчылаа болгаш хөг-жүшкүчү болуп турар.

Делегей амыралыга хамаарыштыр бистин партиямыс, бистин чоңууса болгаш ортемейинин бүгү уластарына тайбыны камгалаарында артык мугула, сорулга чок. (Ургучулалыг адмш чаксаашкыны).

Тайбын камгалаарында, бистер чүтле чурттап турар кижилерге эвес, чүтле бистин урууларымыска, урууларымыс-тин урууларымыска эвес, харын-даа кедир теңин ошол салгал-дарынын аас-кежи дээр ажиллап турар бис.

Бир эвес тайбын камгалааткылар турар болза, уластарын чогадышкы энергиямыс, өртем болгаш техникалык чидиленишкы-неринге дайымышаа, кижилерин ам дувурдуп турар айты-рларын чугулаагы шиптирлээр. Ычан бистин салгал-чыларымыска мурчуна улам чаагай сорулгалар туруп ке-лүп дээр билдирет. Ибет, депиллениш дилектиказы, амы-ралынын дилектиказы чөре иланг.

Боттарынын материалдыг болгаш угаан-бодал байлак-тарын хооуун чарылаагынын уластарын чыгар дайыга белет-кенири эвес, а тайбынны быжылаары — ааартагы хүне дорт орук ол-дур. (Димиттин, ургучулалыг адмш чак-саашкыны).

II. САЙЫРАҢГАЙ СОЦИАЛИЗМНИҢ ҮЕЗИНДЕ СЭКП-НИҢ ЭКОНОМИКТИК ПОЛИТИКАЗЫ

Эштер! СЭКП-нин экономикалык политиказынын айтыр-ларын шиптирлерин өлөшүрүп көрүрү. Улус ажал-агынын удуруту — партиянын болгаш күрүлениш бүгү ажал-а-руулашкыны төл өзү-дир. Социал айтырларын шиптир-лээринин, чурттуу камгалаар аргалык быжылаарынын,

1. 70 чылдарда болгаш онгу беш чылда ССРЭ-нин экономикалык хөгжүлденин кол түннелдери

Партия чедик чылдары кирип тура, улус ажал-агынын байдалын бүгү таламды анализдеп көргө болгаш сайыра-ңгай социализмдин социал-экономикалык хөгжүлденин кол оруктарын толдургайлаан. Ош бээр бүгү чүвени кийи дээр, кижини чаагай чорук дээр деп хажыдып болбос програм-малыг негелде экономикамыс партияны, политиктик өзү-бисе көөрүшү үненин болуп келген болгаш болуп-даа турар. (Адыш чаксаашкыны).

Чоңуун чаагай чорукун бедидери-биле холбашкан хай аям соруулаагы ажал-агынын улам ханы эрчилдеринге че-уланган. СЭКП-нин XXIV болгаш XXV съездининин шиптир-леринин чорукун эселен. Экономикалык өзүлениш ажыктыг илэрээн интенсифик факторларын шиптирлерин шиптирлерин — бүгү ажалын ажыктын болгаш шынар бедиде-ринге съездининин айткан. улаанышкынынын чорук-на боотан укталган.

СЭКП-нин узун хуулаагы экономикалык политиказынын ула-анышкынын мында болуп турар. (Адыш чаксаашкыны). Ошү чоруккамыс өзү-бисе хөгжүлдери, ол политика-ны амыралга боттандыраачык коммунисттерин, бүгү ажалын чоңиры мобилизационнага, СЭКП-Төп Комитетинин экономикалык тургузушкына тус-каагай плениумарын чугула ролду ойнаа. Ол плениумар улус ажал-агынын ажал-херектеринин байдалын толдур-галып, сайгарылаа, шиптирлетириш айттырларже партиянын кичилеиштин улаадырды, амыг чөйи экономика-лык угаан-бодалыг хемчегерлеринге дидик бертизди. Плени-умарын кайызы-да социализм ажал-агы байкармалык-нын херек хоруулашкыны болуп, экономикалык удуруту-рун өртемине болгаш уран аргызыга бистин кадрларымыс-тын, бүгү партияны өрөзлөп келген.

1971—1980 чылдарда чурттуу хөгжүлденин дугайы ла-раазында сайнар херекчелер турар:

ССРЭ-нин 70 чылдарда экономикалык болгаш социал хөгжүлденин кол көргүзүлгери

(Депештирген өртөктерде млрд. рубль-биле)

	1970 ч.	1980 ч.	1970 чылда хамаарыштыр 1980 чылда хууу
Ниятталган ниятти продуктуу	637	1061	167
Херекчелге болгаш чындаага ажы-лаан национал орукта	282	437	155
Херекчелге болгаш бүдүрүлгени эвес тудуге улаандырган нацио-нал оруктагы куралылар	219	354	162
Уластурун продукциямыс	352	627	178
Көдө ажал-агынын продукциясы (чында ортума-биле бүдүргөн)	100,4	123,7	123
Капитал салышкыны	80,6	133,5	166
Кол бүдүрүлгө фондлары (чыл тө-мүрүлде турган)	531	1149	216
Транспорттуг бүгү хемчегеринин чүк сөөрткөк (млрд. тонна-кило-метр)	3829	6165	161
Урмектен саалар бараан саа-рылаа	158,1	268,5	170
Херекчелде кол фондлары	63,9	116,5	182

Улус ажал-агынын хөгжүлденин түннелдери партия-ны экономикалык стратегиязынын шыкыны бүдүрелдиг ба-дыткан турар-дыр. Коммунизмин материал-техниктик бааза-агы тургузарынын бүгү-ле улаанышкынына чурт чугу-ла бурунчарлаашкыны кылган. Совет ниятталган бүдүрү-кү күштери шынар талам-бисе чаа денкилде чедип алган. Эртем-техниктик революция, хай-хөй бүдүрүлгелерин болгаш бүдүрүлгө адырларын хемчегер чаартышкан, улам-на ха-нымыс калбарып сайыар турар. Билгилерин эи чугу-ла адырлардаа кол-кол тургуштары совет өртем ээлеп ту-рар. Коммунист тургузушкынын оруу-биле депиллениш улам ийилдерин чурттуу экономикалык күчүзү магадылаа турар.

Совет кижилер эки, шыпчык өзү-бисе ажилдаалар. Ле-ниники партияны доңгандыр сырык каттышкан хоорай болгаш кыздын ажал-ишчилери ош планянын боттарынын хуу-лаа, хан-шамында тудуш херек кылдыр дээр албы-шан, Терзи чурттуу экономикалык күчү-шалаагы улаат-тарына күжүленишкыни харамлаан. Совет кижиге — күн-ажыдын кижигине аалар болгаш макат! Ол — бис-тин ниятталыштын үнелеп негетимес, кол байлаа-дыр. (Ургучулалыг адмш чаксаашкыны).

Улус ажал-агынын ажыктын бедидер дээр шугуру хемчегер өртөн ош чындаа дүргүзүлгө чоруткунуп келген. Ошү эи-не мөмөнетинин көргүзү — күш-ажыдын бүдү-рүлгүчү турар. Бо үнөж дүргүзүлгө ол барык бүдүр кар-

нышкылыг даштыкы политиканын үнеленин чорук-на эконо-микага тургустунар болгай. Совет ниятталган коммуни-зм чидиленишин шиптирлетириш эржекко чугула чүдүлөр чорук-на ында тургустунуп турар.

тык катат бедиз. Эртемни чидиленишкынин үнеленишкы-ге, атомунг машина тууу, космос техникамыс, электротик болгаш микроэлектротик, микробиологтук уластар, дээрлик техника, кылмаал алааатарын бүдүрүлгө дээр шынар амы-гы үненин чаа адырлары, а ол шынар синтетиктиг өскө-даа чаа материалдарын бүдүрүлгөргө улам ийик сайыраан ийикке, азы катат эде тургустунуулаан.

Чедик чылдарын онзагай чүлү—бүдүрүш күштерин сайлаа тургузарыга боттандырган улут чаартылгалар бол-гай. СЭКП-нин XXV съездинин шиптирлеринге дүшүрү-рүсСЭКП-нин Европа кезеге, Уралга, Сибирге, Ыраккы Чөөн чүкте, Казакстанга болгаш Тажикстанга дөвөсээр-бүдүрүлгө комплекстерин тургузары чорук турар.

Ошү бис чыл планянын чылдарында ол комплекстер неф-тинин, газын болгаш хемчегер ниятталган ийи-үлөлөк немей өзүленин хандыгыр. Сибиринин соңу-барыны дөвөсээр-лө 1970 чылда нефть тымжы (газ конденсаты катат са-наарга) 31 миллион тонна турган, а 1980 чылда 312 миллион тонна ажы болган, газ тымжы ол-уеде 9,5 миллиард куб. метрден 156 миллиард четкен. Оренбурттуг газ ты-мыкчылар 48 миллиард куб. метр газын амыг үеде бо-луп турар. Павлодар-Экбастуз комплекстерин даштыгыр 1970 чылдан баштап барык үш катат хөй — 67 миллион тон-на хөмүр-шаша 1980 чылда кызып тымжылан. Чурттуу Азия кезегинин экономиказына Саяны, Братск-Усть-Или-мский, Муртуз, Якутиянын, Карага-Джамбулун, Маг-мышкыларын, Муртуз, Тажикстандын дөвөсээр-бүдүрүл-гө комплекстерин улам өзүлөткө ролду ойлап турар. Чөөн болгаш соңу чүктөргө улам-на ийик ханаларынын улут аргаларын Байкал-Амур магистралы ажиллап турар.

Чаа районнары уластурудул шиптирлээр алары социал болгаш политика талам-бисе база чугула. Ында тургусту-ган бүдүрүлгө комплектири күш-ажыдын болгаш амыра-далык бедик культуразын, амыралык чаа, амыг үедега хөгжүлденин алырын таралып турар. Совет кижилеринин маалымат ажал-агынын төөгүзүлгө база бир чайы-налпак үе-чаа дөмөжик турар.

Бо бүгү дээр—партиянын араакшыл мерген угааныг по-литиказынын үрө-түлөдир. Бо бүгү дээр — берге, чам-дыкта дедик берге болуураага байдалаага ажалдаашкы-нын, бойдустун байлак куралыларын улус ажал-агынын ба-раан болуураагы амыралынын, кижилеринин болгаш тех-никтерин, эртемденерин шыдамыккай маалымат болгаш сорулгуг чорукун үрө-түлөдир. (Адыш чаксаашкыны). Оларын кылган чүдүлери — өзүлөт маалымат чорук-тур, чоңга, чоңуун ады дээр кылган маалымат чорук-тур! (Ургучулалыг адмш чаксаашкыны).

Чедик чылдар азы уластурун доктаамал өзүлөдүшүн үе-зи болган. Бүдүрүлгөгө хемчегерлерин бо үеде бу-дүргөниин хемчегер мурдунга чөйи чылдар дүргүзүлгө адырлар хемчегерлерге дөмөжик болган. Электротехника ажилда кылган аалан чылдардаа-биле денкирге ийи катат эскен. Сибиринин каттышкан энергостанциялар чурт-туу чыгыс хай энергия системасына кошкан.

Саян-Шушенский, Усть-Илимский, Нуретский, Ингурийский, Днепропиль, Нижнекамский болгаш өскө-даа гидростанция-ларда ховар дээр гидроагрегаттарын ажилдаа кырген. Чы-лымыс эи улус электростанцияларын — Запорожский бол-гаш Угледобельский станцияларын тудуу доозулган. Атом-нук энергетика белик темпелер-биле өзүп орав. Ленинград-ский, Чернобыльский, Курский, Белоярский, Армянский болгаш Билибинский атомнук электростанциялары чаа энергостанция ажиллап турарларын шындаа кырген. Атом-нук энергетика амыг күчүлүг техникамыс ап турар: бус ажал-а-руу улаулар аяролут тургузушкынын кол хандыкчымыс — «Атомшын продукцияны берип эзелен.

Чурттуу металлургиянын быжыгышкынын уламчылаа келген. Сөөлүг ош чылда улаус ажал-агы ош мурдунга ол чылдан 460 миллион тонна канын хөйү алган. Машина ту-дууну хөгжүлденин калаах программазы боттанды. Ошү продукциямыс 1980 чылда, 1970 чылдаа-биле денкирге, 2,7 катат улааткан. Приборлар бүдүрүс 3,3 катат; саналаа тех-никазынын херекчелдерин бүдүрүс 10 катат эскен.

Химия болгаш нефтехимия уластурунда сай-хемчөл бол-гаш шынар талам-бисе көсүк бурунчарлаашкыны болган. Ол адырларын продукциямыс 1971—1980 чылдарда ийи ажал катат көмүлдэн. Ылангыч минералдыг чемпичилдигелер бүдүрүлгө улаус хөгжүлгө чедип алышкан. Химия бүдүрүлгөгө чурт хемчегерлер дегер хөгжүп турар. «Нитрог» болгаш «Полимер» деп улус каттыжышкынынар, Томский химия заводу, Прикумский, Омский болгаш Шевченко пластмассав заводулар болгаш өскө-даа элэн чаа бу-дүрүлгө амыг химия уластурун кол үнеленин бооп ту-рар.

Эртен ийи беш чылдарын дүргүзүлгө көдө ажал-агы бүдүрүлгөгө техникалык баазаа дыка быжылааткы-ган. Чер болгаш мал ажыктын химизациясы, комплекстик механизациясы база индустриализациясы күшөткө. Межора-пал ажалдарын калба-биле кылпн чорудуп турар. Болдуру эвес ол сорулгаларын боттандырган дээр экономикамыс агар-сакторунга капитал салышкынынын көмүлдөткөн. Ош чылдарын дүргүзүлгө ол 300 миллиард ажыг рубль болган. Ол дээр ош мурдунга ол чылдааында 2,3 катат хөй.

Көдө ажал-агынын интенсификациясы — ажалдаагылар-нын саны кызырлаашкында бери хамаарыла чокка — про-дукциянын хемчегерин доктаамал өстүрер арганы берген. Бир гектарга онааштыр алгыр, ол эртен ош чылда, ош мурдунга ол чылдааы-биле денкирге, 1,3 катат эскен.

Интенсификациянын база бир ажыктыг талам—көдө ажал-агынын доктаамал тургуштуу. Сөөлүг беш чылдарын ужу агар-бойдустун байдалында-таарыма чок болза-даа, та-ларын чылда ортумах чылдааы 205 миллион тонна четкен. 1980 чылда беш чылдааы барык 10 миллион тонна четкен. Нитрог-бисе чылдааы барык 1,4 катат эскен. Чылдар болгаш онгу беш чылдарда, ош мурдунга ийи беш чылдар-дааында болза, 272 миллиард рубльге хөйү алган. (Адыш чаксаашкыны).

Ол чүд дээр, эштер, партиянын, көдөниин база ош-биле холбашкан адырларын бүгү ажал-ишчилеринин хөй таламдыг база тодаргай сорулгалыг ажалы—көдө ажал-агынын көдөрчөниг улаанган ажалы—бөттүг, көсүк түннелдерин берип турары ол.

Совет күрүленин экономикалык күчүзүчү өзүлөдү чедик чылдарда чоңуун чаагай чорук бедидеринин калаах про-грамманын боттандырган арганы берген. Ажал төлөвлерин, пенсияларын, пособилерин болгаш өскө-даа төлөвлерин улааттырар талам-бисе өскө-даа нитрог-күрүгү масштабыг хемчегерин боттандырылган 32 миллиард рубльды ула-дурган. Ындыг хемчегер буруу-ле — совет кижилерин амыра-лы эккижер дээр бистин кол улаанышкынымыска бөттүг чугула бурунчарлаашкыны-дыр. (Адыш чаксаашкыны).

Улус ажал-агынын бүгү адырларында ортумах хем-чөлүг төлөвлерин ажалчыларын болгаш ал-баа-хаакчыларын шыкынын, ставканын болгаш ажал төлөвлеринин кудукту хемчөлүн өстүр-ген. 1980 чылда айла ортумах шыны 168 рубльден ашкан болгаш 1970 чылдаа-биле денкирге барык 1,4 катат эскен. Колхоздарын ажал төлөвleri ош-даа белик темпелер-биле өзүп келген. Ниятталган херекчелерин фондларында төлөвлер болгаш түннелдер барык ийи катат көмүлдөн.

Тоску болгаш онгу беш чылдарда ажалчыларга, алба-хаакчыларга, колхозчуларга пенсияларын кудукту хемчөлүн өстүргөн. Ала-чурттуу Улус дайынын кижилеринин амыралынын материалдыг байдалын эккижетке. Эвөш шыкын ол-бүдүлгөгө улауларынга пособилерин доктаа-ткан. Дээр өрөдиге чедиринин студенттеринге, ортумах тускай өрөдиге чедиринин болгаш техникалык үнелениш-терин сургууларына стипендиялар улааттырган. Бирөөлөн бешке чедир кластарын өрөдигелери өрөдиге номина-рын халас алып аларган.

Чоңуун херекчел бараанынын бүдүрүс амыралык дөмө-жиге ийи дорт хамаарылаат. Чедик чылдарда ол, ош мур-дунга ол чылдар-биле денкирге, барык ийи катат эскен, Ычалаажок, мында, чурттактын чоңуун ажал-агы-биле ха-дырлаашкында деп шиптирлетириш айттырлар болгаш чедир кылган чүдүлөр бар. Оларын дугайында адаанга то-догой чугулаагы мен.

Чедик чылдарда аалан чылдарын эгезинде турган бүгү хоорайларын чуртталга фондуну ажал турар шөлдүг чурт-талга бажынаарын туткан. Чуртталга тудууну калбарган чүд-дө дээр, эштер, бистин улус социал чидиленишкымыс-тин.

Ычангаш партиянын экономикалык стратегиязын кол со-рулгалык чыгылыш чок боттанып турар. Бо талам-биле тур-густунуп турар айтырлар нарын-даа болза, партиянын то-лөвүзүн улаанышкынын таажы чокка амыралга күөсет-тинип турар. (Адыш чаксаашкыны).

Нитрог-бисе 70 чылдарын чурттуг, бүгү ажалдаашкы болгаш автономнук республикаларын улус ажал-агынын хөгжүлденин улус базамы деп үнелеп болуп.

Эртен ош чылдарын чидиленишкынын хөй кезини онгу беш чылдын түннелдери толдуралып турар. Кылдыган чүд-лөрин дугайында нити хөгжүлгө дараазында таблица бер-ип турар.

2. 80 чылдарын болгаш он бирги беш чылдын улус ажал-агынын чугула айтырлары

Эштер! Он бирги беш чылдын болгаш сөөн чылдарын сорулгалары «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-нин экономикалык болгаш социал хөгжүлденин кол улаанышкыны» деп СЭКП-ТК-нын төлөвлеринге дөмөжик-биле келтирилген болгай. Ук Төлөвлерин чугу-лаагышкыны чүк чөйи бир миллион ажыг ийи кириш-кен. Ук Төлөвлеринде ажалчы амыг, колхозчу тараанын бол-гаш ниятталгышкыны долзуу-биле чүдүлүзүлүп теккен.

Документин ужу-утказын чугулаагы байдал хай саныг ажыктыг саналарын, немелдерин, чаалаларын кыргы-ган. Кол улаанышкынынын чугулаагышкынынын кы-рышкан бүгү эштерге, коммунистерге болгаш партия кечигүү эвөстерге өйүп четтиришкенин съездинин ниятталган илериин чөйшөрткө көрүр. (Адыш чаксаашкыны).

Партиянын социал-экономикалык планярында миллион-мил-лион ажыктын чоңиры ээ өзү-бисе сорулгалыг хама-арылаа, күрүленин ажал-херек дээр оларын саныг са-зымышкын совет тургузушун өзүлөт демократиянын иле-рели болуп. Ол дээр бистин планярымыска чидиленишкы боттандырыш чугула магадылаа-дыр.

80 чылдарын онзагай чүлү болгаш он бирги беш чылдын кол сорулгалары

Чурт чаа он чылге, күчүлүг экономикалык болгаш эртем-техниктиг аргаларыг, ажал-херекке белеткедиг база бер-диген хөй миллион кадрларын кырышкан. Ош-биле бистин арга-куралыларымыс толдуратканын. Ош-биле калы херек-челдери база өзүп турар улус ажал-агынын эки ажалла-рыга эржекко чугула, а ол шынар совет кижилерин улам өзүп турар негелдерин хандырылган херектиг салышкы-наарын хемчегер көмүлдөн. А ол бүдүрүлгө болган хуула не-гелдерин белик эвес байдалаага калбар ужурут алар.

80 чылдарда, билер болгай сепер, экономикалык хөгжүлгөгө карымчалыг турар чамдык факторлар туруп келет болгай. Оларын бирээ — күш-ажык куралыларынын өзүлөдү-шүн кызырды. Эскен — Чөөн чүктү болгаш Соңу чүктү шиптирлери-биле холбаштыр чарыдаларын өмөр, доңганды-рлар болгаш доңганды камгалаары уер чалаа чок чары-даларын улаадыр болуп. Шуут үнеленишкыне чавырт ужурут эвөш эвес эрги бүдүрүлгөлөр бар деп чүвени маала немей айтыр алар. Чөре мычан, оруктар, транспорт, харыл-даа экономикамыс өзүп турар негелдеринде жокулап ту-рар, бо талам-биле база хай ажал-херекчелерин улау-рери негетинип турар.

Кол улаанышкынынын төлөвлеринде партиянын эконо-миктиг стратегиязынын салгалык чорук илериеттиген. Чурттуг хөгжүрү алар тодаргай байдалдарын ында барым-даалаа кырген. Чоңуун ош барымдаалаа, экономикалык өзүлөдүн сорулгаларын болгаш ону чедип аларын кол оруктарын тургузушкыны.

«Он бирги беш чылдын кол сорулгалык болгаш, улус ажал-агынын турум, шыкын хөгжүлдери, эртем-техниктиг деп-шилгенин дүргөдери, экономикамыс хөгжүлденин интен-сифик орукче шиптирлери, чурттуу бүдүрүлгө күчүзүн эи-не чок ажалыгарын, куралыларын бүгү хемчегерин бүгү хемчегер калынаарыга болгаш ажалдыг шынар экки-жерлерин үнеленүшү, совет кижилерин чаагай амыра-лы улам ийи өстүрүн хандырып болуп» деп төлөв-лөдө айткан.

Кылдыган санаашкынарга үнелелеп алгыр, херекчелге болгаш чылдаага ажалыраа национал орукта 1990 чылга чедир эвөш диле-ле 1,4 катат көмүлдөн турар ужурут. Ка-питал салышкынынын база ол хире ажалыраа эер. Он бирги беш чылда национал орукта 18-20 хуу, үлөтүрү про-дукциямыс — 26-28 хуу, кылга ажалдыг продукциямыс — 12-14 хуу өстүрүн планял турар. Капитал салышкынынын беш чылда нити хемчөлүн 711—730 миллиард рубльге тө-лөвүлдөн.

Улус ажал-агынын бүгү — бүдүрүлгө-даа, социал-даа—сорулгаларын шиптирлери, ажал негетинип чурт болза аар индустриянын хөгжүлденин болуп. Ол ошн база болуп адырларын, бирги ажалда — олаар чүдү-энергетика ады-рымыс ош чугула хамаарып. Сан-чугулаагы ажалы эвөш — олар-сөөлөгө билиндр. Олар чүдү—энергетика балансы-нын структуралын эккижеринин сорулгалы улам чугула апар чылдарын айтканмыс. Нефтинин олаар чүдү бооп турар

ССРЭ-нин онгу беш чылда экономикалык болгаш социал хөгжүлденин тоску беш чылдааы-биле дөмөжтирген кол көргүзүлгери

(чылды ортумах денкили, дөмөжтирген өртөктер-биле млрд. рубль)

	IX беш чыл	X беш чыл	IX беш чылга чындаа-биле өскө-дөмөжтүрүлгө	X беш чылга чындаа-биле өскө-дөмөжтүрүлгө
нияти ниятталган продукттуу херекчелге болгаш чындаага ажытлаан национал орукта	769	989	129	
ниационал оруктагы херекчелге болгаш бүдүрүлгени эвес тутуда, чырылдаан кураылылары	329	409	124	
түстүрүлүп турган продукцияны	258	325	126	
өздөз сайым-агыгынн продукцияны	438	581	133	
капитал сайым-агыгынн	113,7	123,7	109	
транспортируу бүтү херекчелеринн чыж сайым-агыгынн (милд. тонна-километр)	98,6	126,8	129	
үүрүктелдиги сазар барзан сайым-агыгынн	4825	5833	126	
херекчелдиги ниятталган фондустары	191,4	246,1	129	
	78,6	105,4	134	

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИН

(Уланчым. Эгези 5-ми армыда).

лыг сасмаларын ажалдап кылары, бот-боттарыга утжуур сөөктөрдө чок кылары болур.

Пасажерлер аргаштырылганын шыгыны-быте экиндери алаан боор турар—шымчешкини расписанияны эскерини эи эээзедери, вокзалдарын болгаш аэропорттары улам таарымчалыг болдулары, халдырылганын инити культураны бекдери чутула.

СЭКП Төң Комитети энергетиканы, металлургияны, аар улетпурну өске-даа адырларын бүгү ажалдап кылары, туздуларын, транспорттарын чаа беш чылды шалымчы, жепейейи күш-ажыл-биле—Төрөн чүртүн чагай чоруу дээш күш-ажыл-биле демдегээрине кайгырып тур! (Адым чаксаашкыны).

Эштер! Адым бүрүзүн мурнула добууну чутула соругаларын болгаш онкай айтырылганын турар турар. Ынчалажок улус ажал-агынын бүгү адырларын хаара түзүп турар айтырылганы бар, а оларын эи колду—эжжүдөйи интентивте эргазине колдай чыккылар доозары болур.

Экономиканы эи бүдүрүкчүлүгү болдулары, оң ажитымын бекдери дээр, бир эвес ону боттат ажал-херектерини динине шилтер чүе болза, чүкү-даа мурнула бүдүрүлгени түнөөлөрү алаа чарыгалалардан дүргөн өөрүн болгаш бүдүрүлгө ээш куралыларын ажитлаш, хөйүч келер алыры-дыр. Ол соругаларын шийтирлээрини планнашкын, эртем-техникни болгаш структура политиказы чыгарган турар ужурут. Ажал-агыны чорударынын аргалары-даа, эргелен башкарыларын политиказы-даа ажитык чорукке утланган болур ужурут. Айтырыгы ыңчаар тургусаларын бистин партияны сьездисин долузу-биле деткири бот дээрине бүзүрдөйи лергелээрини чөлөөзөр кюрер. (Ургучулдиги адым чаксаашкыны).

Сьездисин делегаттары СССР-нин Министрлер Советинин Дарганы эи Н. А. Тихоновти 1981—1985 чылдарда болган 1980 чылда чедер үедө СССР-нин экономикада болган өспөш-жүзүлгөсүн кол утганышкынынын дугайында иктелскин тынчаар болган чутулаалыг көөр. Бодууну талламан моон сонгалары беш чылда-да, чаа эгезини он чылдарын дургузунда-да бистин экономикада политиказына ажур-дузалыг принципалдыг чамдык болдуларын чутулаалар болган ийик мен.

Бүдүрүлгенин күчүзүн улам долу, ажитыгы ажитлаар

Улус ажал-агыныне кайтамчык улут кураалылар хаара түтүнгөн. Совет Эвиленин продукциянын хөй-хөй чутула херектери, оларын иштисе нефть болган кай, цемент болгаш минералдык чешимчилдиге, кымал-чак болган хөвөк, магистрал электровозтары болгаш тепловозтары бүдүрү талы-биле делегейге бири чеге үнгөн чыгыш эвес улаа демдегелтиген. Делегейде эң долу станок паргын бисте. Инженерлерин санынчы талы-биле бис өске чурттарын ажал турар бис. Ынчанга, эштер, ол бүгүгө чоргаларын болур-дур.

Ынчалажок чоргалар-биле чегелештир бекдик харымсалган, доктаамал угап билген турар ужурут. Совет улустун кайдып тургускан кайтамчык улут күчүзү ээ-бу-биле, долу беринче-биле ажиталганын турары дээр харымсалган бол-дар.

Делегейде эи эи көргүзүлгө-биле декирге, бис напшала ортуктагы едипишкени дүштүр чок ич-тэти болган энергияны чарыгал турар-дыр бис. Ындык болгана, ам бар урларлардан сөөктү продукцияны кылары эээзэ көвүдөсүн болур арга бар шыкажы.

Металлды улам чөтүт, камын ажиталары чүгү берин болуру дээр дугайында мурнула чутулаалыг. Рудалар, арганы аам тузут материалдары-даа дээр дикжы, ол херек кырында бүгү куралыларга долузу-биле халмажыр. Чижек кылдыр нефтини ол көрүрер. Ону чер иштисе тынчарын көвүдөсүн дикжы улут куралылар бар-дыр. Шимчелкилерин маартыры, автотранспортту дикжы болгаш газ-биле ажалдаарыны шийтирди дикжы хөйүч келер болур.

Тышын адырларын иктисе-биле чарты көөрү чутула ашарган. Оларга бөсүн бекин капитал салымшыкынын дикжы хөй кезин оонажыр, а чиг-этке болган энергия беринчелерге хергелет өлөр болган. Ындык болгана, бүгү улус ажал-агынын чедипишкени тынч улетпурну ажитымын бекдеринын улут хамааржыр алаар. Олор орук бол-са эртем-техникни депшилене дүргөдери, ажитыгы калымадарын комплексти, ханы болбооздоралыг кылары, ийги куралыларын оон-даа калба-биле ажиталары болур.

Ол соругаларын чутулаага катат эгизитмен байдалтар дугайында чутула-биле халбашкан. Оларын шын камын ажиталарын дээр беш чүте амы эвес, харын келер ченин салаларын мурнула харымсалгалды бис. Ол дугайын кымчыла-даа утүр эргек чок.

Бүдүрүлгө күчүлери — машиналары, дергелелери, транспорттук чепек-херекселдерин ажиталарын экиндери улут аргаларын бээр. Алаа турушкундарын кылары, ээчештирче коэфффициентин бекдери, энергия болган материалдарын камынынын технологиюту сьездисин тургузары дээр кыккан бот бүгү чүдүлгөгө күжүшкенини мөөнөзөр алаар.

80 чылдарын байдалында күш-ажыл куралыларынга ху-магалыг, ажитык болуру онкайга утжур-дузалыг болур. Ол тээрге экономика, техникни, социал, кижикондоске ужурут-агы хөй аам соругаларын шийтирлээрини негээрн нарын херек.

Камыла, чуртта бар чүдүлгени улам долу болган чеп ажиталарын ажал-агыны чорудууларын хөй-хөй айтырылганын чаа-бу-биле көөрүн негээр. Ол дээрге, чижез, хамаарышкан адырларын естүккү кайтылары маартыры болгаш оожылдары-дыр. Металлургияга дертук эде кылышкын деп элар чүдүлү, туудуга шевелсе ажиталарын, чик улетпур-ге доозукчу бүдүрүлгени чорудары. Олардан продукцияны ашары, чаматка оон саны-даа улуу-биле хамааржыр.

Бистин моон сонгалары бунгаар жогжулдис күш-ажыл-ын кол фондуларын, оттулар чүдүлү болган ич-тэти, шөөлөрүн болган фермаларын продукцияны—бүгү-ле бар куралыларын шын болган ажитыгы ажалдаары-биле талы-даа улут хемчээлди-биле хамааржыр дээрини СЭКП Төң Комитетинин талык Пленумунага демдегелтишкен.

Эштер, бистер аам эи-ле улут болган нарын соругаларын шийтирлээр ишкар бис. Ынчалажок экономикада политика-ын эээз болза, сактырга бөдүн болган мырнай дүн бүрүдүгө херек шыкан—интентин байлаан ээ-бу-биле көөрү, бисте бар бүгү чүдүлгени долу болган чеп ажиталы билдири алаарын. Күш-ажылды коллектативтерини инитиатива, партия-ны-массаны ажитык өлчө утланган турар ужурут. Ол шыкан техникте политика, капитал салымшыкынын политика-ын, ийик, өмгөк көргүзүлгөсүн системасы база-ла өлчө утланган турар ужурут.

Ол түнөөлө СЭКП-нин моон сонгалары үедө экономикни стратегиянын эи чутула принциптерини бирөөш кылдыр байдаларыны сьездисин делегаттары партия Төң Комитети кайгырып тур. (Ургучулдиги адым чаксаашкыны).

Экономика камалгалды болур ужурут—үенчег негелеси кыды. (Адым чаксаашкыны).

Улус ажал-агынын бүгү адырларын эртем болгаш техниканын мурнуку одуруунче үндүрер

80 чылдарда улус ажал-агынын жогжуруун байдала-ар эртем-техникни депшилене оон-даа артык чүтүкүлүгү дүргөдери негеп турар. Эртемни улут ужуру-дузалыг чыгыш-даа бүдүрүлгөн тайылбырдан херек чок. Чаа инти-лелени тургузушкуну эртем чокта шуут бодуунык деп ком-мунисттерин партияны санай турар.

СЭКП Төң Комитети СССР-нин Эртемдер академиянын ратом болган харымсалган улам бекдери, эртем шийчи-ледерини бүгү системанын организастарын экиндери бектип туржур турар. Ол система ажитык чок лабораторияларга башкы институттарга эгизик чок болуп, эчнок ээлгир болгаш ижмектер болур ужурут. Эртемни хергелелерди кичээ-гөйлөк болуп, эртем алаан чөдөрүн дерги-херекселер болгаш прибордар-биле халдырып, эксперименталдык бүдүрүлгө-лө-н калбартып чутула.

Теоретикни айтырыларын ажалдап кылары-биле чеге-лештир чүтүт эртемни күжүшкенини хөй келдише улус ажал-агынын үндөсүн айтырыларын шийтирлээринче, бү-дүрүлгө бүлүт реалдуула өскөдөдөрүн кинер аргак ажитышкыларын кылырыне улам хөйүч-биле мөөнөзөгөн турары чуртка дикжы негеттиш турар.

Эртемдерини эи улут кичээлгенин негээр боттот соругаларын ден-дески тодаралары бири эгелдеге планнаар бол-ган ажал-агынын төп органдарын, Эртем болган техника талы-биле күрүнө комитетини херээ-дир. Оон-биле чеге-лештир эртем боту каяктыг үчкөстөрдө чыгыш чеге-леш

руушкун болгаш жождашкын болу бергенин, билиглерини амы дикелди кала дүргөн, чедипишкенин бунгааралар арганы бээрн көргүзүп, үргүчү «оожургалдын хөдөлгөдө-н» болур ужурут. Ол ажалды эргелен башкарыларын ме-ханизмин чарыбас кезээ кылдыр камчеп кылып алырын дугайын боллар херек.

Бөгүтү шийтирлэг, эи-не берге үчкөстө — эртемни ажи-дышкынынын болгаш чогааткан чүдүлгенин илтередил, ший-тээдери болур. Эртем-иништел болгаш төлөвисел-конструк-тор ажиталарын экономика база оргназас талыш-биле бү-дүрүлгө-биле сырый холбаштырар херек. Бисте оон кайтам-чык чижестери бар—Москвада ЗИЛ, Ленинградта ЛОМО болган «Электросила», Киевте Е. О. Патон аттыг институт дээр оон-даа эскелер.

Ынчалажок перспективтиг төлөвиселдерини шийтээдир ал турарында—камын үчкөтөшкын чок кударытын аам поро-док металлургиянын, доктаамал тоуту дачмаларын бол-башкаргай шийтүмаринын аам эи шыкы кылалык волюно алырын дугайында-даа чутуа чоруп турар болза—бодурун болбас шийткен чоруктарга болганчак-ла таваржык болур-дур. Чамдыкта бодурустун приоритетности чидиринтеривис-тин, бодуруз бүдүрүн болур, харын-даа улам бекдик шынар-лык кылдыр кылып ал болур техниканы болгаш технологи-яны даштык чурттардан салып алырыга хөй ажитык-херектин чарыгал турарынычты чыгалаанынын тодаралыр херек.

Продукциянын чаа хевирлерин бүдүрер, чаа, мурнакы технологиянын шийтээдир алыры дээр ведомстволарын, бү-дүрүлгөсүн, институттарын уадыртыктарында хууза келесин күштелдирер херек. Чаа чүвени шийтээдир алырын бергелелер, оожумчалар, кошкылар бүгү чүдүлгени кайлаар херек. Эртемдерини болгаш конструкторларын угаай-болаларын түнөөлөрүн, күш-ажылнын түнөөлө-рин дүргөн болган эки шийтээдир алырыга бүдүрүлгө эи-не сонургалатып болур ужурут. Ол соругалы ботталдырып эргилерин чамалыларын болган көргүзүлгөсүн үрээрн негээр бекен эвес херек дээрн бекдирин болбай аам Ынчалажок ол бистин чуртуууска, бистин уадырууска, бистин кел-лур үенске оола чутула.

Өске чүтүл — продукциянын шынарны хамаарышкы негелелерини декишен болур. Ол эи-не беклик болур ужурут деп болар тур мен. Делегейин болгаш чурттын эи эи ма-йыктарыга дүштүкн турарында алгыда анык-даа чүтүлгө чөпшөрөжип шийлаас болган чөпшөрөшөс-даа ужурут бис. Уненин амыралдык бодууну чикеткенге, эргижирен, чидип калган бүгү-ле чүдүлгени шийтирлэг ал окташылган, алаа бодун чөпчиктерин, ону чедип алыр херек. (Адым чаксаашкыны).

База бир айтыр. Мурнууста салган соругаларынычты шийтирлээр тура, чик, ачы-чөм, медицина улетпур, машина тургузушкуну, көдээ ажал-агы болган чамдык өске-даа хевирлер дээр шыааш элгиз, каш адырларын эртем болган конструктор базанынчы жождашкыны-биле моон сонгалар өткөжип болбас. Эртемдер академияны, Эртем болган техника талыш-биле күрүнө комитети, министрстволарын ачы-агы адырларын эртем болган конструктор базанын чыкел көөр ажиталы чорупу, эртем күштерин бир аны эде тургузар та-лазы-биле саналдарын кирген болза эки турган боор. Бис мадаа онкайга күштүт эртем базалык адырларын, оон иш-тинде камгалал адырларын дүзүмдө болза даяныр эргелгип бис.

Кыскамыч болу чутулаалар, эштер, эртем биле бүдүрүлгө-сүн сырый харымсалыш—амгы үенч чүтүкүлүг негелелен-дир. Эр-темни болгаш техниканын ажиталыкыларын, инженерлер болган төлөвиселдерин, адырларын болган бүдүрүлгөсүн уадыртыктарын ол негелелерге дүштүт ажиталар дээр бүгү чүдүлгени кылдыр боор дээрине СЭКП Төң Комитети бүдүрүлгө. (Адым чаксаашкыны).

Эртемнин жогжулду — эртем-техниктиг депшилене үн-дөшкенин үндөсүн. Ынчалажок чаа чүтүлгө эжити чү-нү-даа мурнула машина тургузушкуну ажиталы болур. Эр-тем болган инженер бодолдарын тогаалды кылган мурна-кы чүтүлү машина тургузушкуну сазал чокка шийтээдир ал, беклик бүдүрүкчүлүг, негелелди машиналар, приборлар, тех-нолоогут шийтүмари кылдыр ботталдырар ужурут. Электрон-дур башкарычы хөндж, машиналарын, улетпур роботта-рын кылдыр болган шийтээдир алыры кайтамчык реалдуу-сугаарларын ажиталар. Олар эи-не калбак шийтээдир алыр ужурут.

Бөгүн беш, он чылдар бунгаар көрбүшөөн, чурттын чээр-би бир өскө кирер улус ажал-агынын структуразы чо-гунча бот чылдарда тургузтувар дээрин улус ужурут бис. Ол чаа интиштелди кол хевирлерин болгаш иделаларын бо-дунга савырер, бунгаар депшилене авангардыга турар, эртем биле бүдүрүлгенин интершкынын, чогаалдык угаай-бодалык болган чогаалдык күш-ажылдын бүзүлбөс эви көргүзөр ужурут.

Чоннун чагай чоруун бедидеринин кол угланышкынары

Эштер! Он бири беш чылда болган инитиш-биле сеези чылдарда чонун чагай чоруун улам бедидерини калбак программаны партия алап үндүрүп турар. Ол программа совет улустун амыралдынын бүгү талаларын — хергелелди болган чурттар берин, культуруны болган димиталганы, күш-ажыл болган амыралды байдаларын экиндери хаа-ра турду турар.

Напшала ордулда хергелел фондуууну декижүүн 1985 чылда 77,3 хуу чедир бедидер соруга салынып турар. 1980 чылда оо 75,1 хуу турганын сактыларын калып, хергелелди инителел фондуу дикжы эер. Чурткагы чонун ажитык тынчарын болган өске-даа төлөвиселер база инити-ледерин улагытар талыш-биле төнүткөн хемчелерни чорударына беш чылда 16 миллиард ажитык рублун үндүрер көрүдөгөн. Ажитышкынын, алаан-халкыларын, колхоз-чораларын напшала-кыраанынын болган инителел болганын инитиаларын эи биче хемчээлди улагытарлар, аам шыкан чурткагы чонун социал-халкыларын улам ийик экиндерин өске-даа хемчелерин ботталдырар. Уруударыг өг-бүлөлөргө күрүнө дулаамалык күштелдирер.

Ажитышкынын болган алаан-халкыларын шийтирлээ-рин эи биче хемчээлди алаа 80 рубль чедир өстүрер дээр шыкан чутула хемчелерин ботталдырып эгелээр көрүдөгөн. (Адым чаксаашкыны). Ажитык төлөвиселди алаа ортук хемчелер 1981—1985 чылдарда 1316 хуу улагыды болган 190—195 рубль чедир. Колхозчуларын инитиш ажитык-а-йында орунган 20—22 хуу улагыды. Ажитык төлөвиселни талыш-биле эгези каш чингелелерин калбартып көрүдөгөн, ол дээрге чамдык оон районга ажиталарын стажы дээр негелде төлөвиселер, район коэфффициенттери-дир.

Ажитык чонун амыралдынын декишен бедидери чүгө ажитык оргаларын өстүрер-биле кызыгаларыны дээрн бидиртир. Амы уде чурткагы чонун ачы-чөм аймаа, а ол шыкан калбак хергелелди улетпур барааныны биле хал-дырларын экиндери бирин ээчегини соругалы деп СЭКП Төң Комитети санай турар.

Сөөлү беш чылдарын дургузунда ачы-чөм продукциянын бүдүрер көвүдөсүн. Оон-биле чегелештир партия Төң Коми-тет, СЭКП ТК-нын Политбюроу республика, область бүрү-зүндө байдалы эи билеп, чонун ачы-чөм аймаа-биле хал-дырларында бергелээшкенин барын көрүп турар. Мадаа ха-маарштыр инити куралыларын-даа, даштык салгал-жымышкынын-даа дуламы-биле хемчелерин ал келген бол-ган ал-лаа турар.

Айтырыгы үндөсүн-биле шийтирлээр соруга-биле тус-пай ачы-чөм программаны ажитал кылары чутула дээрн көрүдөгөн. Ол көдээ ажал-агы продукциянын бүдүрерин дик-жы көвүдөсүн халдырар ужурут. Ол көдээ ажал-агыны оон продукциянын шийжип калагалар болган болбооздорды ажитал кылдыр адырлар-биле сырый холбаштырар ужурут. Ол шыкан савыг-биле база болбай аам. Эскээр чутулааларга, чурткагы чонун продукциялар-биле үзүктөл чок халдырар соругалын бодулар-ла кыска хуузада шийтир-лээр оон соругалы. Программаны ажитал кылары чүгө эгелен, ыңчанга ийла тургустуган айтырылганын кичээ-гейин күштелдирер олаа чутула болуп турар.

Ачы-чөм программанын үндөсүн болза көдээ ажитал-дын улам ийик хөжүлгөдөр болур. Көдээ ажитал-агыда моон сонгалар кылдыр ужурут ажиталык кол утганышкы-нары СЭКП ТК-нын июль (1978 г.) Пленумун шийтирле-ринде айттылган. Олар ам-даа күштүт.

Бирин соруга — чедипишкенден халкыларга эи-не үчкө-төшкенин бодурун турар алаа ажитал-агы продукция-нын ийик төлөвиселерин бүдүрерин көвүдөсүн болур. Ол дээрге, бирин ээчеге, ут болган мал ажиталык өске-даа продукциянын дугайын чутулаа турарын ол.

Он бири беш чылда эл бүдүрер 3 миллион тонна ажиты көвүдөсүн болган 1985 чылда ону бир чылда-ла 18,2 мил-лион тонна чедир көрүдүрүп турар. Ынчалажок ол дээр-ге оон эи биче хемчээл-дир. Мал ажитык көдөсө бүтүнү шы-палык фронт деп республикаларын, крайларын болган бо-лаастарын партия, организастарын, райондарын партия организастарын, кичээлди бүгү ажитышкынын СЭКП Төң Комитети кайгырып тур. Төлөвиселдерини планнары

илеткеленинч уланчызы

чүгө хөжүлгө эвес, а харын-даа көкжүзү-биле ажиты күс-сөдү дээр эи-не чүтүкүлүг чорукту, эи-не бот-идеялык болган шиймечиги чорукту көргүзүп, бүгү-ле куралыларын болган аргаларын ажиталар херек, эштер.

Кол-ла бергелээшкенин — мал чедипишкенин чедипишкенин. Он бири беш чылда тараанын чылда ортук бүдүрүлгөсүн 230—243 миллион тонна чедир көвүдөсүн Кол утганыш-кынынын төлөвиселдерин көрүдөгөн. Ачы-чөм тараанын хергелел долузу-биле халдыртып турарын барымдалааш, мал чедипи хергелээр тараа культуларын тарып өстүр-ерине кичээлгенин салыр ужурут. Тараанын инити чыгылашда оларныч үлүс эгези бекиткен турар.

Тараа кылдыр тараан кукуруза шөөлөрүн калбарты, а ол шыкан Молдавияга, Украинанын мурнуу областтарына, Соцгу Кавказга, Орталык Азияга болган Зыквалыгеге со-мн тарымы ажиталы. Чурттуу көй-көй райондарында горю-арбай болган суула тарып өстүрерине таарымчалыг байла-дар бар. Ынчанга, агаар-болуш, экологиктиг байдаларын беримдаланышкан, тараа шөөлүн улам ажитык структу-разыне план бунгаар шийтирерин халдыртын иделекелгип өс-түрүп эгелээр эи келген-дир. Бо херекке шийтирлэг өс-э-ртемге болган специалистерге оонажыр алаар.

Тараа-биле чегелештир бодуун чутула чүтүкүт чедипи-рин, беклокт негелелерин бүдүрерин көвүдөсүн чутула дээрн бидирин. Оон-биле кампираштыр малдын уксаа-ын экиндери болган продуктуну бедидери, улетпурге үндөшкөтүнгөн күш ажиталы сайыралары чутула.

Эштер! Көдээ ажитал-агы дугайында инитиш-биле чутуа-лаар болза, оон мурнула, улус ажал-агынын өске-даа адырларын мурнула шыкан чыгыш чок айтыры—ажик-ты болган шыгары бедидери туруп турар. Көдээге улут савыг болган материалды куралыларын моон сонгалар-да берин, ол адыры план бунгаар улетпурге үндөшкөтү хөжү-лгөсүн уламчалар бис. Ынчалажок кол-ла кичээлгенин ка-питал савылашкынын беримчелгенин, көдээ ажал-агынын продуктуну үндөшкөтү, агроконструктор комплексиныч бүгү амыралы-биле оон харымсаларын халдыртырыне бол-ган улам чарыгырыне улагылар алаар. 80 чылдарда агарр политиказы онкайга талыш кылды.

Черин, ылактык сугаттыг чедипири, машиналарын, чедипи-чидилгелерин, мал чедипири ажиталарын ажитык чорун шийтирлери-биле бедидер, бүгү культуларын дүштүктүр улагытар дугайында чутуа чоруп турар. Ол чорук кал-дарын мергелени бедидеринге, эртемни рекламацияла-рынга, дегеленин болган Ала-чурттуу дүржүлгөсүн өөрени-ринге база ажиталарыга ам-даа улут кичээлгенин салыры негеп турар. Чутуа болза, көдээ ажал-агынын техниктиг халдырталыг улам ийик өстүрерини, көдээ чорупу берин турар машиналарын болган деринишкенин бүдүрү-чүлүг, үр зилелелдин база ынаншкынын бедидерини, үнүш камталанын хикитик чүдүлгөсүн болган чедипишкел-лерин шыгарын бедидерини, көдээ тулгун экиндерини дугайында база болуп турар.

Уре-түшкөлдиг аргументтер комплексиныч болган амы үенч көдөсүн ортуктарын сайырагай чөткөж, ынаншкыг тран-спорт, элеваторлар, калаалда чөдөр, скийтар, соодукчу-лар, савыла ажал-агыны чокка болган берге. Ол эвеналор-ын калыбында-да, чорук чок чорук, жождашкын түнөс продукцияныч саныга болган шыгарына салдар чедипери чалгыш чок.

Бөгүн бекия көдээ ажал-агынын бүдүрүп турар продук-циянын хемчээл ачы-чөм бараанынын хөй-хөй хевир-лери-биле чурткагы чонун халдыртын дикжы экиндерини аргашы берип турар. Чижез, эртен беш чылдык дургузун-да чонун ийик саныга оонаштыр ногааларын болган фруктуларын чылда ортук-биле хергелээр оларын бүдү-рерине болгаш, дикжы оожум улагыды келген. Ынчанга оон кол чылдагыны — чидиртир. Ындык болгана, нога-аларын болган фруктуларын бүдүрерин көвүдөсүн алаар, олар-ын сөөртүп даямжаларын, калдыларын болган болбооз-радырын экиндер херек. Ол кылары — колхозтарын бол-ган «сохотарын», Чимис-ногаа ажал-агынын министр-стволор дорт соругалы. Республиканыда, крайларда бол-гаш областтарда партия база совет органдар, хамааржы тур-топ ведомстволар чаа министрстволга бүгү хемчегини, дашыкчезин көрүзөр ужурут.

Ахунч айтыры — эи-не үенч ачы-чөм продукциянын кылым үндерин көвүдөсүн, ассертиментин калбарты, оларын шыгары бедидери. А ол чорук болбооздорды улет-пурин күчүзүн хөжүлгөсүн, оны амы үенч, беклик бүдү-рүкчүлүг деринишкенин-биле халдыртын негеп турар. Аинитиыган адырларга салымшыкынын дикжы өстүрерин беш чылда планнагы баш уаур көрө чоруп деп болар тур мен. Ол чорук партиянын болган чонун бүрүн чүдүлгө-айтышкуну адыр дээрине бүдүрүр мен. (Адым чаксаашкыны).

Ынчалга адиктиг сөөлүдө, ажитыгы чоруктуу, ылаа-ла алаан тургустувар чүтүл — колхозтарын болган сохотар-ын ажитымын экономиктиг байдаларын улам ийик сайы-рыгайжыдыр. Бүгү планнарын, бүгү программаларын чедипишкын ажитык-херекке хамаарылганын, көдээ ажитыш-кынын ак сөткөлдиг ажитылган, а ынык болган, мораль-дык болган материалдык ийик бээрини системасында база хамааржыр алаар.

Ол айттырыгы талыш-биле дегелерди доктаалды СЭКП ТК-ны болган СССР-нин Министрлер Чөвүлгөсү чоотка чаа хууза алган. Чамдык партия болган совет ажиталычларын талышкында колхозтарын болган сохотарын ажитык ажитык ажитык-чорудууларын үндөсүн-барымдал чокка до-гаарлар практиканы ийла буну шыкан. Доктаалда тодар-гай-биле мынчаар чутулаал турар: республикаларга, край-ларга болган областтарга, районнарга, колхозтарга болган сохотарга көдээ ажал-агы продукцияларын салырыныч чы-гыш аай планын беш чылга чылдар аайы-биле хууза доктаа-дып тургузар ужурут. Эртен беш чылдык чылда ортук хемчелелдер, бекдээр, күрөгө продукция саларын көвүдө-сүн ажал-агыларга ийик бээрини системасын база кинерер. Оон түнөөлөсүн материалдык ийик беринишкенин-биле үе-сүтүлгөсүн болган алаанга шынар көргүзүлгөсүн экиндерин аралында харымсалары күштүгү ужурут.

Салгыткан хемчелерин амыралга чалгылыш чок бот-талдырлар турары көчүт чутула. (Адым чаксаашкыны).

Социалисттик өздөз ажал-агынын үндөсүн колхозтар бол-ган сохотар болуп келген болган ийик болуп артын-даа турар. Ынчалажок ол дээрге хуузул дугалал ажал-агы-ларын болулар аргаларын херекке алаан берип болур дээрн ол эвес-тир. Ы

